
ROMÂNIA ÎN MARELE RĂZBOI. OBIECTIVE ȘI REALIZĂRI

Oltea RĂȘCANU GRAMATICU*

Cuvinte cheie: *Primul Război Mondial, blocuri militare, Consiliul de Coroană, contraofensivă, armistițiu, tratat de pace, conferință de pace, Liga Națiunilor.*

Keywords: *the First World War, military blocks, Crown Council, counter-offensive, armistice, peace treaty, peace conference, League of Nations.*

Abstract

The First World War (1914 - 1918) was set off by the contradictions between the two military blocks: The Triple Alliance and the Triple Entente, for the redistribution of the areas of influence and the colonies. After a two year period of neutrality, Romania entered the war alongside the Entente, in order to accomplish the national objective: the union with the territories under foreign domination. The Crown Council of August 14th/27th 1916 presided over by King Ferdinand the 1st sanctioned the Treaty of Alliance and the military convention with the Entente.

On the 25th/28th of August 1916 the Romanian army marched through the Carpathian mountain passes to liberate Transylvania. Despite the heroism and the bravery of the Romanian soldiers in the battles of Valea Jiului, Valea Oltului, Neajlov, Turtucaia- Dobrudja, the superiority of the enemy and the neglecting of the military stipulations on behalf of the Entente led to the occupation of two thirds of the country and the capital Bucharest (November 23rd/December 6th 1916). The government, the parliament, the royal family, the army, a percent of the population would withdraw to the only independent territory, Moldavia. Iași became the capital of the Romanian resistance (1916 - 1918).

The reorganization of the Romanian army with help from the French military mission led by General Henri Berthelot led to the great victories in the summer of 1917 at Mărăști-Mărășești-Oituz against the German-Austro-Hungarian armies under the command of General Mackensen.

Romania couldn't benefit from these victories. The Bolshevik coup (October 25th/November 7th 1917) allowed the signing of the armistice and the separate peace at Bresk-Litovsk between Russia and the Triple Alliance (March 1918). Romania was forced to sign an armistice at Focșani (November 26th/December 9th 1917) and the military peace at Bucharest (April 25th/May 7th 1918) with Germany and its allies.

The changes on the front following the victory of the Entente at Marna (August 1918) led to the capitulation of Bulgaria, Turkey and Austria, culminating in the signing of the armistice with Germany (November 11th 1918).

In this context, the Romanian people achieved its national unity following the historical decisions of the acts signed at Chișinău (March 27th/April 9th 1918),

* Prof., Președintele Societății de Științe Istorice, Filiala Bârlad.

Cernăuți (November 15th/November 28th 1918) and Alba Iulia (November 18th/December 1st 1918), sanctioned by the Peace Conference in Paris (1919 - 1920) through the peace treaties. The Greater Romania would become an active agent in the inter-war period for the keeping of the peace and the status-quo within the League of Nations and the regional alliances.

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a fost dominat de puternicele contradicții dintre marile puteri, de constituirea alianțelor militare (Tripla Alianță, 1882, Antanta, 1907) și de politica acestora. O parte integrantă a prelungitei crize antebelice a fost și conflictul balcanic, concretizat în cele două războaie distincte din anii 1912 - 1913 și în complicațiile politice pe care le-a provocat, culminând cu declanșarea Primului Război Mondial. România participă la cel de al doilea război balcanic, determinat de ostilitățile dintre foștii aliați, Bulgaria pe de o parte, Grecia, Serbia și Muntenegru pe de altă parte. La 1 iulie 1913 armata română trece Dunărea, dar nu se produc ciocniri militare cu trupele bulgare. Pacea încheiată la București, la 28 iulie /10 august 1913¹, prevedea: o parte a Macedoniei trecea de la Bulgaria la Serbia, Turcia lua Adrianopolul. Bulgaria cedează României un teritoriu în Dobrogea, cu orașele Silistra, Turtucaia, Bazargic, Caverna și Balcic, pe care se va constitui Durostor și Caliacra².

Declanșarea Primului Război Mondial³ a ridicat importante probleme politice și diplomatice pentru România, membră a unei înțelegeri secrete defensive, inițial, Tripla Alianță (Germania, Austro - Ungaria, Italia) din 1883. Pretențiile Germaniei de reîmpărțire a sferelor de influență și coloniilor a imprimat, în ultimii ani, un puternic caracter ofensiv Alianței, secondată de Austro - Ungaria care depunea toate eforturile pentru menținerea șubredului imperiu multinațional. România nu putea ignora puternica mișcare națională a românilor din teritoriile anexate de coroana austro-ungară. Țelul comun devenise eliberarea acestor teritorii românești și integrarea în fruntariile Regatului Român. Trebuia, însă, găsit momentul prielnic al intervenției României în marele război. Consiliul de Coroană din 3/16 august 1914, întrunit la Sinaia, sub conducerea regelui Carol I, s-a pronunțat pentru adoptarea politicii de neutralitate,

¹ *Tratatul de pace de la București în Cartea Verde. Documente diplomatice*, București, 1913, pp. 261 - 264.

² *România în relațiile internaționale 1699 - 1939*, Iași, 1980, pp. 375 - 399; Eliza Campus, *Din politica externă a României 1913 - 1947*, București 1980, pp. 96 - 128.

³ Declanșarea războiului în august 1914 a dus la deschiderea a trei importante teatre de operațiuni: **Frontul de Vest** (de la frontiera elvețiană până la Marea Nordului, 700 km) unde se înfruntau trupe germane, belgiene, franceze și engleze; **Frontul de Est** (de la Marea Baltică până la Munții Carpați, circa 1000 km) trupe ruso - austro - germane; **Frontul balcanic** pe Dunăre și Sava unde combătea mica armată sârbă și cea austro-ungară. Mijloacele moderne de transport feroviar, rutier și maritim au fost utilizate la maximum, mai ales de către Germania și Franța, pentru deplasarea și concentrarea rapidă a trupelor, precum și pentru realizarea loviturilor prin surprindere (Mircea N. Popa, *Primul Război Mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 181 și urm.)

România nefiind pregătită militar. Se lua în considerație și neutralitatea adoptată de Italia la începutul războiului⁴, unul dintre membrii de bază a Triplei Alianțe din 1882⁵.

La 27 septembrie/10 octombrie 1914, Carol I a murit, urmașul la tron, regele Ferdinand I, se manifesta pentru o apropiere de puterile Antantei, în vederea realizării dezideratului național, Marea Unire. Constantin Argetoianu, în *Memoriile sale*, consideră că acest eveniment l-a favorizat și pe primul ministru Ion I. C. Brătianu care „a devenit stăpân absolut pe situație și singur răspunzător al soartei țării noastre. Această enormă sporire de răspundere i-a sporit și autoritatea în partidul său ca și în opinia publică”⁶. Despre perioada plină de contradicții a neutralității, amintește același om politic, cu mult sarcasm: „Neutralitatea ! Oribilă epocă a istoriei noastre, în care ne-am dat arama pe față. În loc să muncim zi și noapte și să ne făurim instrumentul întregirii neamului, ne-am certat doi ani de zile, în demni moștenitori ai Bizanțului și ai Fanarului! Am făcut politici și afaceri, în loc să facem treabă ! Până și oamenii cei mai curajoși în intențiile lor, ca Nicu Filipescu, s-au pus în fruntea Acțiunii Naționale, ca să agite strada, când o adevărată acțiune națională ar fi cerut numai încordarea spiritelor pentru înzestrarea armatei. Dar cine s-a ocupat de armată ? Cine, din cei care urlau «vrem intrarea imediată în acțiune» s-a preocupat dacă avem cu ce să facem război ? Această epocă a Neutralității, cu nebuniile și cu rășinile ei (mă gândesc la contractul britanic – stocarea grâului și la toate furniturile statului și la permisele de export) ar fi meritat să fie descrisă generației noastre și pentru edificarea celor viitoare”⁷.

La sfârșitul campaniei din 1914 și în iarna lui 1915, „războiul manevrier” fusese înlocuit prin „războiul de poziție”⁸. Intrarea Japoniei (23 august 1914) și Italiei (1915) în război de partea Antantei, a fost primită cu indiferență de opinia publică germană. Preocuparea Statului Major General german era nimicirea Franței printr-o lovitură decisivă în zona Verdun, care să-i macine forțele și să o oblige să capituleze⁹. Luptele deosebit de grele, care s-au prelungit pe parcursul anului 1916, s-au încheiat cu victoria

⁴ La 3/16 august 1914, regele Italiei comunicase lui Wilhelm al II-lea că țara sa rămâne neutră, neputându-se aplica clauza *casus foederis* cuprinsă în Tratatul Alianței (*ibidem*, p. 201).

⁵ Ion Mamina, *Consiliul de Coroană*, București, 1937, p. 27 și urm.; Constantin Nuțu, *România în anii neutralității 1914 - 1916*, București, 1972, pp. 121 - 122; Șerban Rădulescu - Zoner, *România și Tripla Alianță la începutul secolului al XX-lea, 1900 - 1914*, Editura Litera, București, 1977, pp. 178 - 180; Ema Nastovici, *România și Puterile Centrale în anii 1914 - 1916*, București, 1979.

⁶ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, Humanitas București, 1991, p. 117.

⁷ *Ibidem*, p. 113.

⁸ Victoria în război nu mai putea fi obținută decât în urma ruperii frontului inamic, constituit dintr-un vast sistem de tranșee, cazemate, adăposturi subterane apărute împotriva atacurilor prin surprindere de rețele de sârmă ghimpată, saci de pământ, parapete întărite, câmpuri de mine ș. a. Războiul de uzură punea la grea încercare forțele morale și fizice ale luptătorilor. Armamentul se adaptează noilor condiții, mitralierele și grenadele fiind la mare preț (Mircea N. Popa, *op. cit.*, p. 200 și urm.).

⁹ *Ibidem*, p. 219 și urm.

aliațiilor Antantei¹⁰. Ofensiva generalului rus Aleksei Brusilov¹¹, bătălia de pe Somme¹² nu au modificat ansamblul situației, caracterizată prin superioritatea militară a Puterilor Centrale. Pentru a schimba echilibrul creat, diplomația ambelor tabere beligerante, depunea eforturi mari pentru a obține colaborarea unor țări neutre, precum România¹³. Se desfășura „o luptă fără demnitate și scrupule”¹⁴. „Curentul antantofil începuse să se traducă prin puternice manifestări ale opiniei publice, la care luau parte toate straturile societății”¹⁵.

După multe tergiversări, la 4/17 august 1916, au fost semnate Tratatul de Alianță (6 articole) și Convenția militară (17 articole)¹⁶ cu puterile Antantei, care asigura

¹⁰ Georges Clemenceau, *Măreția și amărăciunea unei victorii. Memorii*, Editura Cartea Românească, pp. 14 - 15.

¹¹ La 4 iunie 1916, generalul Aleksei Brusilov, comandant al Frontului de Sud rus, declanșează prin surprindere o ofensivă în direcția sud - vest, unde armata rusă a reușit să rupă frontul austro - ungar la Luck (8 iunie), „*cel mai mare succes militar pe care beligeranții l-au înregistrat în anii 1914 - 1916*” (Erich Ludendorff, *Amintiri din război*, vol. I, Editura răspândirii culturii, București, 1919, p. 224).

¹² Încercări zadarnice de rupere a frontului german în bătălia de pe Somme s-au derulat la 20 iulie, 3 septembrie, 25 septembrie 1916. Britanicii au pierdut 419.654 de oameni (morți și răniți), francezii 19.4451, iar germanii 650.000 (Lloyd George, *Mémoire de guerre*, vol. II, Paris, Fayard, 1935, p. 20).

¹³ Vezi pentru detalii: *Cartea Roșie austro - ungară. Documentele diplomatice privitoare la relațiile dintre Austro - Ungaria și România în perioada de la 22 iulie 1914 până la 27 august 1916*, București, 1917, Doc. nr. 66 (p.50); Constantin Kirițescu, Ion I. C. Brătianu, în *pregătirea războiului de întregire*, București, 1936; Idem, *Preludiile diplomatice ale războiului de întregire, I. Tratatul cu Antanta, II. Tratatul cu Puterile Centrale*, București, 1940; Vasile Vesa, *Din corespondența între președintele Franței Raymond Poincaré și țarul Nicolae al II-lea, privind România în perioada Primului Război Mondial*, în „Studia Universitas Babeș - Bolyai”, Series Historia, fasciculus I, 1970, pp. 188 - 190; Idem, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea. 1900 - 1916. Pagini de istorie diplomatică*, Cluj-Napoca, 1975, pp. 75 - 196; G. Protopopescu, *Tratatul dintre guvernul român și puterile Antantei în perioada 1914 - 1916, I - II*, în „Acta Musei Napocensis”, vol. XIII/1976, pp. 537 - 555, și vol. XIV/1977, pp. 525 - 546; *România în anii Primului Război Mondial*, vol. I - II, Editura Militară, București, 1987; *Istoria militară a poporului român*, vol. V, *Evoluția organizării militare românești de la cucerirea independenței de stat până la înfăptuirea Marii Uniri din 1918. România în anii Primului Război Mondial*, coord. acad. Ștefan Pascu, general locotenent dr. Ilie Ceaușescu, prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, Editura Militară, București, 1988; Constantin I. Stan, *Aliați și adversari. Relațiile româno - ruse 1916 - 1920*, Editura Paideea, București, 2006; idem, *Regele Ferdinand I „Întregitorul” (1914 - 1927)*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Paideea, București; Ioan Scurtu, *Regele Ferdinand*, Editura Enciclopedică, București, 2016.

¹⁴ R.W. Seaton - Watson, *Histoire des Roumains de l'époque romaine à l'achèvement de l'unité*, Paris, 1937, p. 534.

¹⁵ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916 - 1919*, vol. I, România Nouă, București, 1922, pp. 80 - 81 (trei ediții în anii 1922 - 1924, 1925 - 1927, 1989).

¹⁶ Conform Convenției militare România se obligă, [...] să atace Austro - Ungaria cel mai târziu la 15/28 august 1916; în timpul concentrării și mobilizării armatei române, „armata rusă se angaja să acționeze deosebit de energic pe tot frontul austriac, în scopul de a asigura operațiunile române [...]”; începând de la 12/25 august flota rusă va trebui să facă siguranța portului Constanța, [...] să împiedice orice [...] incursiune pe Dunăre [...]; „Rusia se angajează, în momentul mobilizării armatei române, să trimită în Dobrogea două divizii de infanterie și o divizie de cavalerie, pentru a coopera cu armata română contra armatei bulgare. Aliații se angajează să preceadă cu cel puțin opt zile, prin o ofensivă fermă a armatelor de la Salonic, intrarea în război a României... Această ofensivă va începe la 7/20 august 1916”; aliații se angajează să procure României munițiuni și materiale de război și să facă să ajungă în România continuu un minimum de 300 tone pe zi, „calculat pe o lună de transport”; „cooperarea armatelor aliate nu implică subordonarea uneia din părțile contractante celeilalte”; „scopul principal al acțiunii române, atât cât situația militară de la Sud de Dunăre o va permite, va fi Transilvania...” (România în războiul mondial.

colaborarea militară a României, garantarea integrității teritoriale, sprijinirea aspirațiilor de unitate a poporului român¹⁷. România se obliga să-și mobilizeze toate forțele și cel mai târziu la 15/28 august 1916 să intre în război. Aliații se angajau să trimită României materiale de război, echipament, medicamente, specialiști pentru fabricarea în țară a muniției și să execute acțiuni ofensive puternice în Bucovina și în zona Salonic, pentru a ușura concentrarea trupelor române¹⁸.

Consiliul de Coroană de la Cotroceni din 14/27 august 1916¹⁹, în prezența regelui Ferdinand I²⁰ și a prințului moștenitor Carol, după o furtunoasă dezbatere, a adoptat Convenția cu Antanta și noile obligații ce decurgeau din ea²¹. A urmat, imediat, Declarația de război a guvernului român față de Austro-Ungaria. La 17/30 august Germania declară război României²², urmată la 19 august/1 septembrie 1916 de Bulgaria și Turcia.

1916 - 1919, p. vol. I, cap. I - VIII, publicat de Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat Major, Serviciul „Istorie”, Imprimeria Națională, București, 1934, pp. 11 - 14; (în continuare A.M.Ap.N., fond M.S.M.).

¹⁷ Cele patru mari puteri – Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia - garantau integritatea teritorială a României „în toată întinderea frontierelor sale actuale” (art. I) și îi recunoșteau dreptul de a-și reuni străvechile sale provincii subjugate de Imperiul Austro - Ungar, fixându-se, totodată, și traseul viitoarei sale frontiere de Nord și Vest (art. II și IV) (Nicolae Dașcovici, *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, București, 1936, p. 9-16; *România în războiul mondial. 1916 - 1919*, vol. I, pp. 9 - 11; *1918 la români. Desăvârșirea unității naționale - statale a poporului român*, vol. I, *Documente externe 1916 - 1918*, București, 1983, doc. nr. 236 (Convenția Politică) și doc. nr. 237 (Convenția Militară); Mircea N. Popa, *op. cit.*, p. 243; Dumitru Preda, *România și Antanta. Avatarurile unei mici puteri într-un război de coaliție 1916 - 1917*, Colecția Istorie și Diplomatie, Institutul European, 1998, pp. 67 - 88; vezi și Ion Agrigoroaici, coord., *România în relațiile internaționale, 1916 - 1918*, Casa Editorială Demiurg Plus, Iași, 2008.

¹⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală, dosar nr. 20, 1916, ff. 3 - 6 (în continuare A. N. I. C.); *România în războiul mondial. 1916 - 1919*, vol. I, pp. 9 - 10.

¹⁹ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 53 și urm.

²⁰ Regele Ferdinand a declarat ferm: „Am convocat aici pe mai marii țării nu ca să le cer un sfat, ci ca să le cer sprijinul. Văd situația în așa fel încât nu mai putem rămâne în neutralitate. De aici înainte, victoria Puterilor Centrale este exclusă” (Ioan Scurtu, *Regele Ferdinand ...*, p. 30).

²¹ Pledoaria primului - ministru Ion I. C. Brătianu în favoarea intrării în război alături de Antanta constituie expresia unei voințe politice lucide și responsabile în apărarea intereselor supreme ale națiunii și statului român: „Cred în victoria Antantei și mă conformez ei [...]. Fără îndoială că vom ieși învingători, dar [...] vreau să se știe bine de toți că, chiar învinși, tot cred că țara mea trebuie în această clipă a evoluției ei istorice să facă acest gest [...]. Într-o vâltoare ca aceea a actualului război, în care harta lumii se prefăce, o țară cu aspirații naționale, nu poate să rămână neutră până la capăt, fără să-și compromită definitiv tot viitorul. Pe de altă parte, având drept ideal unitatea națională, suntem datori să urmărim realizarea lui [...]. Iată de ce nu putem să mergem decât alături de Aliați și în contra Puterilor Centrale [...]. De aceea, chiar de ar fi să fim bătuți, prin faptul că patru din cele mai puteri ale lumii au recunoscut temeinic revindicărilor noastre naționale și au consfințit printr-un act solemn hotarele etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte mai mare și mai însemnat decât oricând (Discursurile lui Ion I. C. Brătianu, publicate de George Fotino, vol. IV, București, 1940, pp. 398 - 400; vezi și Ioan Scurtu, *Ion I. C. Brătianu*, București, 1991; Anastasie Iordache, *Ion I. C. Brătianu*, București, 1994, cap. VI *Pregătirea politico - diplomatică și militară a intrării în război*).

²² Publicațiile germane catalogau faptul că Declarația de război fusese adresată de guvernul român doar Austro-Ungariei drept o „perfidă manevră”, „o șiretenie plină de lașitate”, și că Germania nu va întârzia să fie solidară cu monarhia aliată. Publicația „Leipziger Volkszeitung” preciza că aderarea României la Antanta era un succes incontestabil al coaliției inamice și că perspectiva Puterilor Centrale devenea „destul de sumbră” (A.N.I.C., fond Microfilme Belgia, rola 46, c. 620).

În *Proclamația către Țară* a regelui Ferdinand și a membrilor guvernului se sublinia scopul intrării României în război: „De noi atârnă astăzi să scăpăm de sub stăpânirea străină pe frații noștri de peste munți și din plaiurile Bucovinei, unde Ștefan cel Mare doarme somnul lui de veci. În noi, în vitejia noastră, stă puțința de a le reda dreptul ca într-o Românie liberă să propășească în pace și potrivit datinilor și aspirațiilor gînteii noastre”²³.

La 15/28 august 1916, România intră în război, scopul general al războiului fiind „realizarea idealului național, adică întregirea neamului”²⁴, eliberarea teritoriilor aflate sub dominația austro - ungară.

Declarația de război a României a avut un puternic ecou în toate țările beligerante, ca și în cele neutre, mediatizat de opinia publică internațională²⁵. La 24 august/6 septembrie, generalul M. V. Alekseev, șeful Statului Major al Comandamentului Suprem rus, își va exprima „cea mai vie bucurie” pentru cooperarea armatelor rusă și română, încheind cu urarea ca aceasta „să continue să repurteze victorii și să se acopere de glorie răsunătoare”²⁶. După premierul francez Aristide Briand²⁷, țarul Rusiei Nicolae al II-lea²⁸, a urmat să trimită mesaje și regele Vittorio Emanuele al III-lea: „Hotărârea României de a intra în război împotriva vrăjmașului comun spre a realiza aspirațiile sale naționale și a apăra cauza dreptății și a civilizației

²³ „Viitorul” IX, nr.3059, din 16/29 august 1916; vezi și *Cuvântări de Ferdinand, regele României (1889 - 1922)*, București, 1923, Ioan Scurtu, *Regele Ferdinand I*, p. 30.

²⁴ Trupele române erau grupate astfel: Marele Cartier General, 4 comandamente de armată, 6 comandamente de corp de armată, 23 divizii de infanterie, 2 divizii de cavalerie, o brigadă de grăniceri, 5 brigăzi de călărași, 2 brigăzi de artilerie grea, un regiment și un divizion de artilerie de munte, subunități de artilerie antiaeriană, un regiment de căi ferate, un regiment de pontonieri, un batalion de specialități, trupe de geniu, 4 escadrile de aviație, marina cu flota de pe Dunăre. Divizia de infanterie avea în componența sa 18 - 20 batalioane de infanterie, 15 baterii de artilerie, un batalion de pionieri și un escadron de cavalerie, iar divizia de cavalerie 24 escadroane de cavalerie, un divizion de artilerie (V. Atanasiu, *Unele considerații asupra angajării României în primul război mondial, - Ipoteza „Z”* -, în „Studii”, Revistă de istorie, tomul 24, nr. 6, 1971, pp. 12 - 14).

²⁵ Telegramele agențiilor de presă și rapoartele diplomaților din țările aliate și neutre au înregistrat puternicul ecou și impactul produs în raporturile internaționale și în balanța de forțe de pe continentul european de intrarea în acțiune a României: Agenția „Westnik”, „Havas Paris”, oficiul Statului Major General țarist „Russki Invalid”, redacția influentului jurnal „Le Figaro” etc. (A. N. I. C, fond Microfilme Franța, rola 88, c. 137, 157 - 159; *ibidem* c. 637 - 638). În numele Marelui Cartier General și al armatei franceze, generalul Joseph Joffre adresa la 16/29 august 1916 „urările cele mai călduroase și expresia sentimentelor noastre de cordială confraternitate de arme. Nu mă îndoiesc că în această luptă pentru eliberarea fraților săi de neam armata română va reînnoi faptele sale de arme care, deja în trecut, i-au făcut gloria” (A. M. Ap. N., fond Marele Stat Major, Secția 2 Informații, dosar nr. 472/1916 - 1917, f. 65); Generalul William Robertson, șeful Statului Major General britanic, transmitea conducătorilor „bravei armate române [...] urările cele mai cordiale, de bun venit în frăția de arme, care acum luptă victorios pentru cauza libertății și a dreptății (*ibidem*, f. 45).

²⁶ *Ibidem*, f. 59.

²⁷ „Eu - se arată în telegrama din 15/28 august 1916 a premierului Aristide Briand – sunt fericit de a fi interpretul său și al guvernului Republicii pentru a vă adresa cele mai călduroase felicitări. În momentul în care nobila Dvs. Patrie înfăptuiește un mare act eliberator, nu mă îndoiesc că eforturile noastre comune pentru triumful dreptului și al civilizației vor asigura Alianților victoria, ce va permite României realizarea aspirațiilor sale naționale” (Vasile Vesa, *România și Franța...*, p. 195).

²⁸ *1918 la români...*, vol. I, doc. nr. 231.

a fost primită cu entuziasm de națiunea și armata italiană”²⁹. Și fostul Lord al Amiralității britanice, Winston Churchill, avea să sublinieze, câțiva ani mai târziu, că inițiativa României de a intra în război a fost „una dintre cele mai teribile lovituri pe care Germania și șovăitoarea sa asociată (Austro - Ungaria – n. n.) le suportaseră până atunci”³⁰.

Armata română mobilizată dispunea de un efectiv de 813.601 oameni, din care 562.947 erau combatanți³¹, organizat în 336 batalioane de infanterie, 104 escadroane de cavalerie, 377 de baterii de artilerie³², 4 escadrile de aviație³³. Conform planului de operațiuni pe frontul din Carpați urmau să acționeze ofensiv Armatele 1 (general Ion Clucer), 2 (general Alexandru Averescu) și 4 (general Constantin Prezan). Armata 3 (general Mihai Aslan) opera pe frontul de sud de la Calafat la Marea Neagră. Rezerva generală, formată din două divizii, era concentrată în jurul Bucureștiului³⁴. Lungimea frontului românesc însuma 1200 km, fiind cel mai lung din Europa. Armata I urma să treacă prin trecătorile din Carpați și să formeze un punct de sprijin în regiunile Hațegului și Sibiului; Armatele II și IV trebuiau să înainteze pe direcțiile nord și vest pentru a elibera Transilvania³⁵. În Înaltul ordin de zi nr.1/1916, către armată se spunea: „Să

²⁹ A. N. I. C., fond Microfilme, rola PII.1.519, c. 481; Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (A. M. A. E), fond 71 1914/E 2, partea a II-a, vol. 21, p. 138.

³⁰ Winston S. Churchill, *La crise mondiale*, tome III 1916 - 1918, Paris, 1930, p. 230.

³¹ G. A. Dabija, *Armata română în războiul mondial, 1916 - 1918*, vol. 1, Tipografia „Lupta”, București, 1936, pp. 57 - 59; Ion Cupșa, *Armata română în campaniile din anii 1916 - 1917*, Editura Militară, 1967, p. 23, 27; vezi și Alexandru Ioanițiu, *Războiul României 1916 - 1918*, vol. II, Tipografia Geniului, București, 1929; Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Meteor Publishing, București, 2014.

³² Din cele 377 de baterii de artilerie 55 erau baterii de tunuri pentru însoțirea infanteriei, 224 baterii de câmp, 16 baterii de tunuri de munte, 32 baterii de artilerie grea, 50 baterii cu misiune specială pe Dunăre (*România în războiul mondial*, vol. I, p. 20, 37, 41, 58).

³³ Pentru a satisface nevoile operative de război, între anii 1916 - 1917, România a achiziționat din Franța și Marea Britanie alte 322 de avioane de vânătoare Nieuport tipurile 11, 12, 17, 19, 21, 23 și 28, de recunoaștere și bombardament ușor Farman tip 40 și 46; Sopwith Strutter, Caudron G.4 – bimotoare de recunoaștere, îndepărtată și bombardament; Breguet - Michelin de bombardament. Amploarea frontului românesc, de peste 1000 km, a determinat Marele Cartier General să ceară Franței trimiterea unei misiuni militare, care a sosit în România în octombrie 1916. În marea Campanie militară de la Mărăști – Mărășești - Otuz, din vara anului 1917, aviația militară română, organizată pe 3 grupuri aeronautice, dispunând de 150 de avioane, grupate în 14 escadrile, și-a adus o contribuție importantă în zădărnicierea planului Germaniei de a ocupa Moldova și a scoate România din război. Luptând în diverse misiuni, aviația română, până în 1919, a obținut 83 de victorii aeriene, care se însumează celor 50 de avioane inamice doborâte de către artileria antiaeriană. Per total, bilanțul misiunilor aviatorilor români, în timpul Primului Război Mondial, consemnează: 8160 ore de zbor, 560 lupte aeriene, 6981 fotografii aeriene, 80 misiuni de legătură și 20 misiuni aeriene de lansări de manifeste; lansate 61871 kg de bombe asupra obiectivelor inamice, doborâte 73 de avioane; au murit 28 piloți și observatori aeriene (Arhivele Militare Române, fond 3707, dosar 391, p. 4; Valeriu Avram, *Misiunea aeronautică franceză în România 1916 - 1918*, Editura Militară, București, 1998, p. 30-31; Marin Silea, *Aeronautica militară română în perioada anilor 1930 - 1940*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, pp. 37 - 61).

³⁴ Armata I ocupa un dispozitiv între Calafat și izvoarele Argeșului; Armata a II-a era dispusă între izvoarele Argeșului și regiunea Vrancea; armata a IV-a se afla în Carpații Orientali și făcea joncțiunea cu armatele ruse în regiunea Dornei. Armata a III-a acționa de la Calafat la Marea Neagră (C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 119 - 120). Pentru operațiunile din Transilvania erau desemnați 420.324 de oameni, adică 75% din totalul forțelor combatante, restul de 142.523 de oameni urmau să acționeze pe frontul de sud (V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 1215).

³⁵ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 120.

*purtați steagurile voastre peste hotarele unde frații voștri vă așteaptă cu nerăbdare și cu inima plină de nădejde. Umbrele marilor Voievozi, Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare, ale căror rămășițe zac în pământul ce veți dezrobi, vă îndeamnă la biruință[...]*³⁶.

Deși lipsită de experiența celor doi ani de război, cu armament învechit, armata română s-a remarcat în trecerea Munților Carpați³⁷ și eliberarea orașelor Brașov (16/29 august), Făgăraș, Sibiu, Orșova. Declanșarea ofensivei germano - bulgaro - turce pe frontul din Dobrogea a contribuit la înfrângerea de la Turtucaia (19 august/1 septembrie - 24 august/6 septembrie 1916) în sudul Dunării. În septembrie ofensiva din Transilvania a fost oprită pentru a executa pe frontul de sud „*manevra de la Flămânda*”³⁸, împotriva inamicului germano – bulgaro - turc, condus de mareșalul August von Mackensen³⁹.

Regele Ferdinand cerea insistent țarului Nicolae al II-lea, la 24 august/6 septembrie 1916, intensificarea cooperării militare: „*M-am angajat cu toate forțele mele contra inamicului Antantei, bazat pe promisiunea că voi fi susținut pe toate fronturile. Sunt atacat în Dobrogea de forțe foarte importante, cu artilerie superioară artileriei mele și sunt informat că aceste forțe sunt pe punctul de a fi considerabil mărite, în care scop bulgarii sunt dispuși a sacrifica unități de pe frontul de Sud. Cer Majestății Voastre de a mă susține pe frontul transilvănean și de a pronunța ofensiva pe celelalte fronturi, așa cum a fost în convenție, pentru a înlătura presiunea ce suport*”⁴⁰. Câteva zile mai târziu, regele revenea către țar pentru trimiterea imediat de forțe pe frontul român de Sud pentru a stopa ofensiva bulgaro - germană⁴¹. Situația devenise îngrijorătoare pe frontul sud - dunărean după înfrângerea de la Turtucaia și pătrunderea forțelor inamice pe teritoriul românesc.

„*Evenimentele* - declara Carlo Fasciotti, ministrul Italiei la București, omologului său francez - *demonstrează [...] neputința noastră de a ne îndeplini angajamentele*”, continuând: „*Deplâng că, de exemplu, am antrenat România în război pentru a o sacrifica, din vina de a nu ne ține promisiunile și agravându-se (astfel) considerabil situația*”⁴². Reprezentanții Antantei la București erau de acord să se intervină energetic la Petrograd, ca și pentru „*o mai mare activitate*” a Armatei generalului Maurice Sarrail⁴³. Într-o scrisoare din 12 octombrie 1916, adresată țarului, Nicolae al II-lea, președintele Franței, Raymond Poincaré, după ce își exprima scepticismul față de posibilitățile Antantei în Orient de a „*acorda sprijinul cel mai eficace României*”,

³⁶ *România în războiul mondial 1916 - 1919*, vol. I, p. 15.

³⁷ Mircea N. Popa, *op. cit.*, p. 250.

³⁸ Respingerea forțelor inamice pe o adâncime de 3 - 10 km a creat o anumită stare de optimism în tabăra aliaților occidentali, în special a Înalțului Comandament francez. Se întvedea chiar reluarea planului, inițial, de ofensivă în Transilvania. Documentele Marelui Cartier General Francez afișa o notă mai realistă privind cooperarea Armatei Sarrail cu ruso - românii. Generalul Joffre aprecia, în consecință, că „numai în valea Dunării pot fi întreprinse operații decisive contra Bulgariei” (A. N. I. C., fond Microfilme Franța, rola 177, c. 156 - 158).

³⁹ V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 1224 - 1225.

⁴⁰ *România în războiul mondial 1916 - 1919*, vol. I, pp. 653 - 654.

⁴¹ *Ibidem*, p. 656.

⁴² A.N.I.C., fond Microfilme Franța, rola 88, c. 67.

⁴³ *Idem.*, fond Microfilme Anglia, rola 383, c. 611.

solicita Rusiei să pună în lucru „toate mijloacele militare care pot împiedeca zdrobirea României”⁴⁴.

Întârzierea în trimiterea de forțe ruse suficiente în Dobrogea și calitatea lor inferioară, lipsa de inițiativă a comandamentului acestora, ca și acțiunea ineficientă a Armatei de la Salonic⁴⁵, declanșată abia cu două săptămâni de la începerea campaniei militare române, au permis inamicului din sudul Dunării să atace nestingherit.

Situația devenise alarmantă. Șeful Misiunii militare franceze, generalul Henri Mathias Berthelot, sosit la Petrograd pentru a purta convorbiri cu partea rusă aliată, aprecia că „rușii deveneau marii arbitri ai destinului României, pentru că ei singuri puteau să-i furnizeze sprijinul de mari unități, atât pe frontul din Carpați, cât și din Dobrogea”⁴⁶.

Telegrama înmănată premierului rus, de Ministrul român la Petrograd, Constantin Diamandy, sublinia starea de spirit alarmantă a cabinetului de la București: „Președintele Consiliului (de Miniștri, n.n.) al României consideră situația ca fiind foarte serioasă. Orice întârziere în expedierea întăriturilor, riscă să aibă consecințe fatale [...]. Marele Cartier General român estimează că numai trimiterea a trei corpuri de armată poate remedia situația [...], dacă aceste întărituri nu vor sosi decât cu întârziere [...], dacă se va lăsa Germaniei timpul de a acumula noi forțe pe Carpați și Dunăre, rezistența României va fi sfârșită [...]. Ora e decisivă. Nu este numai soarta țării mele în joc, este cauza comună a Alianților!”⁴⁷.

În Memoriile generalului Aleksei A. Brusilov, a generalului M. V. Alekseev, șeful Marelui Stat Major rus, se precizează că nici nu se acordase destulă importanță frontului român din Dobrogea, în pofida unor opinii exprimate de unii comandanți ai armatelor ruse⁴⁸.

„De două luni și mai bine se joacă în România unul dintre actele cele mai dramatice ale războiului actual” - se sublinia în Nota Biroului 2 al Statului Major General francez din 20 octombrie/2 noiembrie 1916⁴⁹.

În fața puternicii contraofensive germano – austro - ungare, armata română a fost nevoită să se retragă, dar opunând o puternică rezistență în luptele eroice din

⁴⁴ V. Vesa, *Din corespondența între președintele Franței, Raymond Poincaré și țarul Nicolae al II-lea...*, pp. 113 - 114.

⁴⁵ Général Sarrail, *Mon commandement en Orient (1916 - 1918)*, Paris, pp. 155 - 181. „Români - aprecia generalul Sarrail - posibil antrenați în război după indicații eronate, trebuiau, în fine să nu vadă cu ochi buni, prin forța lucrurilor, operațiile embrionare ale Armatei din Orient anemiata și în care numai sârbii și francezii vroiau și mergeau de la început să lupte” (*ibidem*, pp. 174 - 175).

⁴⁶ *România în Războiul Mondial 1916 - 1919*, vol. III, partea I, Documente - Anexe, p. 51. Pentru a contrabalansa rolul Misiunii franceze în România, guvernării ruși au trimis o Misiune militară în frunte cu generalul M. V. Beleaev, fost șef al Statului Major imperial, care va sosi la București, la 16/29 octombrie 1916.

⁴⁷ A. N. I. C., fond Casa Regală, dosar nr.29/1916, f. 57.

⁴⁸ „Ar fi trebuit să trimitem aici - spunea generalul Aleksei A. Brusilov, comandantul frontului de Sud - Vest rus - nu un corp de armată compus din două divizii de mână a doua, ci o întregă armată formată din trupe bune. Într-adevăr, în acest caz, intrarea României în acțiune [...] ar fi luat o cu totul altă turnură” (*Mémoires du général Brussilov. Guerre 1914 - 1918*, Paris, 1928, p. 223). La începutul lunii septembrie 1916 pe frontul dobrogean activa doar Divizia 115, abia în luna octombrie au mai sosit alte două mari unități ruse (D. Preda, *op cit.*, pp. 130 - 131).

⁴⁹ *Ibidem*, p. 150.

trecătorile Carpaților, pe Jiu, Olt, Dobrogea, Neajlov. Disponând de o netă superioritate (7/1), austro - germanii ocupă Craiova, forțează Oltul (11/24 noiembrie) și înaintează spre București. În noiembrie, Mackensen cu armatele sale trece Dunărea pe la Zimnicea, după ce rupsesse frontul româno - rus din Dobrogea (6/19 octombrie - 8/21 octombrie) și ocupase Constanța (9/22 octombrie)⁵⁰, îndreptându-se apoi spre București⁵¹.

Conferința interaliată de la Chantilly (2/15 - 3/16 noiembrie 1916) hotărâse ca puterile Antantei să declanșeze ofensiva generală, sprijinind în mod real refacerea armatei române și a dispozitivului de luptă, fapt confirmat și de Conferința de la Londra (29 decembrie 1916)⁵². Încă din 7/20 noiembrie 1916, Constantin Diamandy telegrafia din Petrograd premierului român și generalului Coandă: „După cât pot judeca d-aici, rușii n-au ajuns încă să-și dea seama de însemnătatea frontului român și de întorsătura pe care dezlegarea situației la noi poate da întregului război [...]. Cred că generalul Alekseev ar trebui convins de faptul că de soarta luptelor noastre atârână, dacă nu finele războiului, dar desigur decizia în privința Orientului european, care interesează pe ruși în primul rând”⁵³.

La 14/27 noiembrie, președintele francez, Raymond Poincaré, adresa un nou îndemn țarului Nicolae al II-lea de a trimite urgent noi întărituri⁵⁴. Prinsă din două direcții de contraofensiva germano - austro - ungară din Transilvania (general Erich von Falkenhayn) și cea din Dobrogea și nordul Dunării de trupele germano - bulgaro - turce (general August von Mackensen), armata română a trebuit să se replieze pentru apărarea Capitalei (12/25 noiembrie - 21 noiembrie/3 decembrie, bătălia de pe Argeș și Neajlov)⁵⁵. Bătălia este pierdută și la 23 noiembrie/6 decembrie 1916 Bucureștiul este ocupat⁵⁶.

Campania militară din toamna anului 1916 s-a soldat cu mari pierderi umane și materiale⁵⁷ pentru armata română, rămasă singură în fața unui inamic puternic și numeros, însumând 30 de divizii, bine dotat cu tehnică de luptă și experiență de război,

⁵⁰ „Trebuie să recunoaștem că pentru germani este un noroc straniu să măture Dobrogea cu patru divizii și jumătate, din care trei turcești, și să ajungă fără luptă de-a lungul Dunării” (Raport din 10/23 decembrie 1916 al generalului Berthelot, A. N. I. C., fond Microfilme Franța, rola 176, c. 293).

⁵¹ Ion Cupșa, *op. cit.*, p. 147.

⁵² „Procedeu cel mai rapid și mai practic pentru aceasta – se arăta într-o informare a Marelui Cartier General român din 17/30 decembrie 1916 – a fost acela de a da materiale și muniții corespunzătoare, cu totul noi, din modelul în curs de fabricare în țările aliate și care să fie imediat disponibil, mai bine decât a completa materialul nostru descompletat și în parte uzat, pentru care ar trebui construite fabrici și mașini noi” (A. M. Ap.N., fond Marele Cartier General, dosar nr.289/1916, f. 65). Nici acum promisiunile de a trimite 300 tone/zi de armament din partea Aliaților nu se va respecta. Încercările României de a obține o suplimentare a livrărilor se va lovi de opoziția constantă a Rusiei (General Rudeanu, *Albert Thomas*, București, 1934, p. 112 și urm.).

⁵³ A. N. I. C., fond Casa Regală, dosar 29/1916, f. 30.

⁵⁴ „Știu că Majestatea Voastră este mai profund pătrunsă decât oricine de convingerea că un dezastru român ar fi o gravă înfrângere comună pentru Aliați și Ea, în înalta Sa înțelepciune este mai în măsură ca nimeni altul să ordone prompt, măsurile necesare” (Cf. V. Vesa, *România și Franța...*, pp. 114 - 115).

⁵⁵ Oltea Rășcanu Gramaticu, *Bărladul și gloria militară*, Editura Pim, Iași, 2013, pp. 46 - 64.

⁵⁶ Ion Cupșa, *op. cit.*, p. 147.

⁵⁷ În timpul celor trei luni și jumătate de război, armata română pierduse 250.000 de oameni, 29.000 de puști, 55 % din mitraliere și 24 % din tunuri (*ibidem*, p. 179, nota 1). După alte surse, armata română a pierdut 163.515 de morți, răniți și dispăruți, precum și 146.000 de prizonieri, ajungând în Moldova cu 39% din efectivul combatant inițial (G.A. Dabija, *op. cit.*, pp. 643 - 644).

la care s-a mai adăugat nerespectarea angajamentelor de către aliații francezi, englezi și ruși de a acționa pe Frontul de la Salonic⁵⁸ și pe cel din Galiția. Ofensiva de pe Somme și contraofensiva de la Verdun nu au putut salva România, deoarece „*rușii uzați de ofensiva lor prematură, nu au intervenit așa cum au promis pe frontul român și Armata de Orient a fost neputincioasă*”⁵⁹.

Bucureștii și 2/3 din țară au fost ocupate de trupele germano - austro - ungare, la sfârșitul lunii noiembrie și începutul lunii decembrie 1916, frontul stabilindu-se pe aliniamentul format de Carpații Răsăriteni - Putna - Siretul inferior - Dunărea inferioară. Regele, guvernul, o parte a armatei și a populației s-au refugiat în Moldova, Iași devenind capitala României mutilate, pentru doi ani⁶⁰.

Un fin analist al raporturilor de coaliție, colonelul francez Oemichen, sublinia peste câțiva ani eșecul campaniei românești din 1916: „*Dacă Înaltul Comandament rus ar fi aplicat pe frontul ruso - român, hotărât și fără gânduri ascunse, pactul de asistență mutuală, semnat deja în două rânduri, dacă ar fi aruncat forțele sale în bătălie cu voința fermă de a ajunge la timp, într-un cuvânt, dacă ar fi acționat după cum făgăduise [...], armata română ar fi fost salvată și planul făcut de Aliați, privitor la Bulgaria, ar fi putut fi executat cum era prevăzut*”⁶¹.

Încetineala cu care au fost dislocate trupele rusești în Moldova a permis victoria rapidă a inamicului. Generalul german Erich Ludendorff a fost nevoit să constate că: „*Noi am bătut armata română, dar n-am putut s-o nimici*”⁶².

Personalități politice și militare aliate au criticat poziția pe care au adoptat-o puterile antantiste față de România (André Tardieu⁶³, premierul Aristide Briand⁶⁴,

⁵⁸ Referindu-se la rezultatele Campaniei de la Salonic a generalului Sarrail, Winston Churchill comenta sarcastic că: „*rezultatele obținute nu au avut nici o influență sensibilă asupra deznodământului luptei în care se hotăra soarta României*” (Winston S. Churchill, *op. cit.*, p. 233).

⁵⁹ B. H. Liddell Hart, *La guerre mondiale*, Paris, 1930, p. 258.

⁶⁰ Ion Agrigoroaiei, *Iași în anii 1916 - 1918*, Editura Anteros, Iași, 1998; idem, *Opinia publică și starea de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri. Iași, 1916 - 1918*, Editura Fundație Axis, Iași, 2004, ediția a II-a, 2016; idem, *România în relațiile internaționale, 1916 - 1918*, Casa Editorială Demiurg Plus, Iași, 2008; idem (coord.), *Orașul Iași „Capitala rezistenței până la capăt”(1916 - 1917)*, Editura Junimea, Iași, 2016; idem, *Mărăști, Mărășești, Oituz.100 de ani. Reflecții în presa vremii*, Editura Alfa, Iași, 2017, pp. 15 - 47; *Iași - memoria unei capitale*, (coord. Gh. Iacob), Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2008; Ioan Scurtu, *Viața cotidiană la Iași în anii 1916 - 1917*, Editura Banca Națională a României, București, 2011; Sorin Iftimi, Aurica Ichim, *Iași. Capitală a României 1916 - 1918*, Editura DAR Development Publishing, București, 2017.

⁶¹ Col. Oemichen, *Essai sur la doctrine de guerre des coalitions. La direction de la guerre (novembre 1914 - mars 1917)*, 2e édition, Nancy, Paris, Strasbourg, 1927, p. 27. Același analist sublinia: „*Trebuia ca armata română să primească imediat o asistență fără rezerve și să poată conta absolut pe experiența Aliaților, care să acopere lipsa de experiență și lacunele din organizarea și pregătirea ei de război* (A. M. A. E., fond 71/ 1916. E2, partea a II-a, vol. 29, f. 374).

⁶² *Memoriile generalului Ludendorff. Despre războiul mondial și prăbușirea Germaniei*, București 1920, p. 328; E. Ludendorff, *Souvenirs de Guerre*, vol. I, Paris, 1934, p. 331.

⁶³ La câteva luni după evenimente, André Tardieu, cunoscut om politic francez, comenta că angajamentele față de București fuseseră luate de Aliați „*fără a grupa pe teritoriul român și pe frontul din Macedonia mijloacele materiale și umane care ar fi permis probabil, să zdrobim planurile inamicului*” (Paul Allard, *Les dessous de la guerre. Révélés par les Comités secrets*, Paris, 1932, p. 47).

⁶⁴ Aristide Briand va reproșa „*vizibila insuficiență a acordurilor strategice care au precedat loialul concurs al României la cauza dreptății*” (*ibidem*, p. 70).

colonelul Luciano Ferigo⁶⁵, mareșalul Sir William Robertson⁶⁶), dar mai cu seamă oameni politici români⁶⁷.

Interesele Antantei de a fi oprită ofensiva Puterilor Centrale și de a fi menținut statul român independent, chiar cu un teritoriu sensibil diminuat, fuseseră, astfel, salvate, în primul rând prin sacrificiile deosebite ale armatei române și poporului român. Acest fapt nu putea ascunde eșecul unei politici, pentru care - așa cum aprecia istoricul francez M. Larcher - „*Alianții erau în colectiv responsabili*”⁶⁸.

În condițiile înfrângerilor militare din toamna anului 1916, I. G. Duca avea să sublinieze fără echivoc că situația gravă se datora atitudinii Alianților: „*Eram prin forța împrejurărilor, sau mai bine zis prin vina Alianților, puși într-o situație ce nu se putea nici apăra, nici salva*”⁶⁹. Aceeași opinie o formula și maiorul Civrieux că: „*Niciodată națiunile occidentale nu trebuie să uite mărșul lor gest (al românilor - n.n.). Ei au înfruntat tunurile printre tertipurile diplomaților și ezitățile comandamentelor*”⁷⁰.

Referindu-se la relațiile româno - ruse, generalul Berthelot dezvăluia adevărata stare de neîncredere reciprocă: „*Este cert că rușii au lăsat să fie zdrobită România prin inerție, prin rea voință sau dorința de a se elibera pentru viitor de convențiile politice, drept urmare de rolul de salvatori pe care îl joacă în prezent*”⁷¹.

Oferta de pace a Germaniei, venită după încheierea primei campanii militare în România, a fost refuzată categoric de puterile Antantei⁷². Noul guvern (11/24 decembrie 1916), în care alături de liberali intrau și câțiva reprezentanți ai Partidului Conservator - Democrat⁷³, avea misiunea dificilă de a gestiona noua situație, refacerea armatei române cu sprijinul Alianților, pregătirea planului de operațiuni militare pentru vara anului următor. Discursul rostit de N. Iorga, la deschiderea sesiunii parlamentare din 14/27 decembrie 1916, denotă spiritul de rezistență și solidaritate națională: „*Oriunde am fi, oricum am fi, suntem hotărâți să mergem până la capăt, în credința că nu se poate, cu nici un chip, ca, și înaintea celei mai sălbatice forțe organizate, să piară*

⁶⁵ Atașatul militar al Italiei va releva, într-un raport din 3/16 septembrie 1917, „*certul caracter de ipocrizie*” al Convenției Militare (A.N.I.C., fond Microfilme Italia, rola 107, c. 27).

⁶⁶ Acesta sublinia situația nefavorabilă a României din cauza nerespectării clauzelor Convenției militare din 4/17 august 1916; „*Din nefericire trebuie spus că România fu tratată rău, dacă nu în mod trădător, în ceea ce privește trimiterile de muniții din Europa occidentală, care se deturnau pe drumurile ferate rusești, unde erau întârziate prin ordine civile sau militare venind de la Petrograd*” (Maréchal Sir William Robertson, *Conduite générale de la guerre*, p. 452).

⁶⁷ I. G. Duca, marele om politic, consilierul principal al primului-ministru român comenta cu amărăciune: „*Prin intrarea (ei) în acțiune România a oferit Alianților un minunat prilej de scurtare a războiului, sau chiar de victorie decisivă. Ei nu au știut să se folosească de această conjunctură, au pierdut prilejul cu o nepermisă ușurință și au îngăduit, astfel, Germaniei să-l transforme de noi și neprevăzute succese pentru ea [...]. Dacă am fi știut că Alianții nu pot sau nu sunt dispuși să respecte stipulațiile convenției de comun acord, am fi intrat în război, dar am fi urmat cu totul altă tactică*” (I. G. Duca, *Amintiri politice*, vol. II, München, 1981, p. 13, 19)

⁶⁸ M. Larcher, *La Grande Guerre dans les Balkans. Direction de la Guerre*, Paris, 1929, p. 194.

⁶⁹ I. G. Duca, *op. cit.*, p. 38.

⁷⁰ Comandantul Civrieux, *Intervenția României și campania din Muntenia*, Iași (1918), p. 5.

⁷¹ A.N.I.C., fond Microfilme Franța, rola 177, c. 398 - 399.

⁷² La 5 ianuarie 1917, reprezentanții puterilor Antantei își exprimau dorința de a continua războiul până la obținerea drepturilor și libertăților naționalităților asuprite.

⁷³ Take Ionescu (vice prim - ministru), C. I. Istrati, Dumitru Greceanu și Mihail Gr. Cantacuzino (Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernări 1916 - 1938*, București, 1996, pp. 12 - 13).

*drepturile unui popor de a trăi pe pământurile în care nu este fir de țărână care să nu fie acoperit de cel mai nobil sânge*⁷⁴.

Bârladul a devenit, în perioada noiembrie 1916 - martie 1917, o adevărată „capitală” militară⁷⁵, prin concentrarea de forțe interne și aliate. La Bârlad au funcționat: Marele Cartier General al Armatei Române⁷⁶ și al armatei ruse⁷⁷, Cartierul Regal (la Zorleni în proximitatea Bârladului)⁷⁸, Misiunea Militară Franceză⁷⁹, rusă⁸⁰, engleză⁸¹, italiană⁸², Comandamentul Armatei I române⁸³, cartierul general al Armatei a IV-a

⁷⁴ N. Iorga, *Pentru întregirea neamului. Cuvântări de război 1915 - 1917*, p. 230 și urm.

⁷⁵ Marcel Proca, *Bârladul în contextul primului război mondial* (II), în „Elanul”, nr.180, I, ianuarie 2017, p. 5 - 11, II, februarie 2017, pp. 8 - 13.

⁷⁶ Marele Cartier General a fost instalat, din seara zilei de 24 noiembrie/7 decembrie 1916, în clădirea Școlii Normale „Principele Ferdinand” din Bârlad (Marcel Proca, *Prezența Marelui Cartier General al Armatei Române la Bârlad în timpul primului război mondial. Bârladul „capitală militară” a României neocupate*, în „Academia Bârlădeană”, anul XXIV, nr.1 (66), trimestrul I, 2017, pp. 11 - 13; idem, *Bârladul în Marele Război*, p. 126).

⁷⁷ Regele Ferdinand deținea comanda supremă pe frontul româno - rus, fiind ajutat de un stat major rus (general Vladimir V. Zaharov) și unul român (general Constantin Prezan). Generalul Vladimir V. Zaharov, șeful Statului Major rus era formal subordonat regelui Ferdinand (Petre Otu, *150 de ani de la nașterea mareșalului Constantin Prezan*, în revista „Document”, anul XIV, nr.1 (51), 2011, p. 14).

⁷⁸ Cartierul Regal a staționat în localul Orfelinatlui agricol "Ferdinand" din Zorleni (5 km de Bârlad) între 23 noiembrie/8 decembrie 1916 - 25 martie/ 7 aprilie 1917 (Maria, Regina României, *Jurnal de război 1916 - 1917*, Ediție îngrijită și prefățată de Lucian Boia, Humanitas, București, 2014, pp. 250 - 255; Eugeniu A. Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. 1898 - 1940*, Ediție de Cristian Scarlat, Editura Sigma, București, 2006, p.189; Marcel Proca, *Bârladul în Marele Război*, Editura Sfera, Bârlad, 2017, pp. 126, 154 - 169).

⁷⁹ Misiunea franceză, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, a funcționat la Bârlad în perioada 25 noiembrie/ 8 decembrie 1916 - 26 februarie/11 martie 1917 (C. Kirișescu, *op. cit.*, vol. II, pp. 20 - 21; Valeriu Florin Dobrinescu, *Misiunea Berthelot în documente militare inedite*, în „Muzeul Național”, X, 1998, pp. 121 - 124; Vasile Popa, *Misiuni militare străine la Marele Cartier General român*, în revista „Document”, anul VII, nr. 4, 2004; Gheorghe I. Florescu, *Generalul Henri M. Berthelot între Franța și România.1916-1918*, în „Zargidava”. Revistă de istorie, nr.6/2007, pp. 72 - 97; Constantin I. Stan, *Generalul Henri Mathias Berthelot și românii*, Editura Paideea, București, 2008; General Henri Berthelot, *Memorii și corespondență 1916 - 1919*, Ediție de Glenn E. Torrey, Traducerea de Mona Iosif, Editura Militară, București, 2012, pp. 115 - 116; Ion Giurcă, *Generalul Berthelot - 150 de ani de la naștere*, în „Gândirea Militară Românească”, nr. 6/2011, pp. 150 - 157; „Historia special”, an VI, nr. 20, septembrie 2017).

⁸⁰ Generalul Mihail Aleksandrovici Beliaeff (Beleaev) a fost numit reprezentant al Înalțului Comandament Rus (Stavka) pe lângă Marele Cartier General roman, din 28 septembrie 1916 (Marcel Proca, *op. cit.*, pp. 120 - 121).

⁸¹ Arhivele Militare Române., fond Marele Cartier General, dosar nr.761/1917 - 1918, f. 114 (în continuare A. M. R., fond M. C. G.).

⁸² *Ibidem*.

⁸³ Comandată de generalul de brigadă Dumitru Stratilescu în perioada 13/26 noiembrie 1916 - 19 decembrie/1 ianuarie 1917 (Marcel Proca, *op. cit.*, p. 121).

ruse⁸⁴; spitale de campanie⁸⁵, școli militare de specialitate⁸⁶, diverse servicii și organisme, unități aflate în refacere, un lagăr de prizonieri⁸⁷, un aerodrom militar⁸⁸, depozitele de subzistență a Armatei I române⁸⁹ și alte structuri militare (Regimentul de căi ferate⁹⁰, Batalionul 3 Pionieri/Corpul 3 Armată, Corpul Automobiliștilor Voluntari⁹¹, Regimentul cu Tracțiune Automobilă - un parc auto și o secție de reparații⁹², Școlile de tragere ale artileriei⁹³ etc.

Relațiile Rusiei cu România erau deosebit de încordate în cursul lunii decembrie 1916 odată cu refuzul regelui Ferdinand de a ordona evacuarea armatei și refacerea ei dincolo de Prut⁹⁴. Cu ocazia vizitei premierului Brătianu la Petrograd, la începutul anului 1917, autoritățile rusești au expus detaliat planul de rezistență între Prut și Nistru⁹⁵. Eforturile deosebite ale lui Brătianu și sprijinul misiunilor aliate din capitala Rusiei a contribuit la renunțarea aplicării acestui plan. Poziția a fost adoptată și de Înalțul Comandament român care considera inoportună și dezavantajoasă o asemenea măsură, cu consecințe multiple pe plan politic, militar și moral. Din informările unor membri ai Misiunii militare franceze reiese faptul că „majoritatea armatei (române,

⁸⁴ Conduasă de generalul Alexandr Franțevici Ragoza (*ibidem*).

⁸⁵ Unități sanitare care au funcționat la Bârlad și în împrejurii: Spitalul de evacuare nr.2, Spitalul de evacuare chirurgical nr.9, Spitalul nr. 112, Spitalul nr. 471, Secția protezelor dentare Bârlad, Centrul spitalicesc din barăcile Bârlad (Spitalul de contagioși nr. 1, o secție de chirurgie și triajul local al Directoratului), Spitalul de campanie francez, Spitalul de convalescenți - Zorleni, Spitalul nr.6 al doamnei Cantacuzino - Tutova (Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vaslui, Serviciul sanitar al orașului Bârlad; (în continuare S. J. A. N. Vaslui).

⁸⁶ Școala de Cavalerie Bârlad (A.M.R., fond M.C.G., dosar 759/1917, ff. 291 - 292). La Bârlad a funcționat și o Școală de aviație și una de observatori aeriени condusă de maiorul de la Perell mutat apoi la Botoșani și pusă sub comanda căpitanului aviator Constantin Beroniade (*apud Escadrila Niuport 3. Jurnal de front 1916 - 1917*, Ediție îngrijită de Valeriu Avram, Editura Militară, București, 1986, p. 60; vezi și Marcel Proca, *Bârladul - capitală militară ...*, pp. 204 - 205).

⁸⁷ Lagărul de la Bârlad a funcționat, din 1916, în „depozitele Regimentului 2 Roșiori” (Dr. Bogdan Negoi, *România și lagărele de prizonieri în Primul Război Mondial*, Editura Tiparg Craiova, Craiova, 2011, pp. 76 - 77).

⁸⁸ În vara anului 1917, în timpul marilor bătălii, regele Ferdinand decora ofițeri de aviație francezi și români din cadrul unităților aparținând Corpului II aeronautic, mutate temporar, de la Tecuci, datorită puternicii ofensive germane (*Escadrila Niuport 3. Jurnal de front...*, p. 105)

⁸⁹ A. M. R. , fond M. C. G., dosar 233/1916, ff. 18, 32.

⁹⁰ În anul 1917 Regimentul de căi ferate se afla la Bârlad, iar subunitățile sale au fost regrupate și au primit misiuni în diferite zone (Mihail - Costache Humă, *Mărire și decădere a armeei căi ferate*, în Revista „Document”, Buletinul Arhivelor Militare Române, 2010, p. 36).

⁹¹ A. M. R., fond M. C. G., dosar 233/1916, f. 27.

⁹² În 1916, funcționa la Bârlad, Parcul I Reparații al Regimentului de Tracțiune Automobilă (S.J.A.N. Vaslui, Fond Primăria Orașului Bârlad, dosar 2/1917, f. 32; vezi și Marcel Proca, *Bârladul - capitală militară (noiembrie 1916 - martie 1917)*, în *Război pentru Țară*, Oltea Rășcanu Gramaticu , coord., Editura Pim, 2018, pp. 204 - 206 și urm.).

⁹³ Deși Școala specială de artilerie nu a mai funcționat la Bârlad în timpul războiului, pregătirea artileriștilor a continuat, aici, prin cursurile „Școlii de tragere ale artileriei”, începând cu 15 martie 1917. Activitatea era reglementată prin Înalțul Decret nr.2793 prin care se aproba Regulamentul Școalelor de tragere a artileriei („Monitorul oastei”, nr. 177, din 1917; Oltea Rășcanu Gramaticu, *Bârladul în războiul de întregire a neamului. 1916 - 1919*, în „Acta Musei Tutovensius”, tom IX - X, 2014, p. 272).

⁹⁴ A. M. Ap .N., fond M. C. G., dosar nr.286/1916 - 1917, ff. 94, 108, 109; *ibidem*, dosar nr.822/1917 - 1918, ff. 25 - 28, 112, 113.

⁹⁵ Maurice Paléologue, *La Russie des tsars pendant la Grand Guerre*, vol. III, Paris, pp. 168, 190 - 191.

n.n.) nu avea să admită, cu nici un preț, posibilitatea unei repleții în Rusia; ofițeri și soldați români sunt unanimi în a declara că, dacă o asemenea eventualitate trebuie să se realizeze, vor prefera să dezerteze, să treacă liniile și să fie prinși de inamic mai degrabă decât de ruși”⁹⁶.

Ministrul de Război, generalul Louis Hubert Lyautey, comunica colonelului Rudeanu, reprezentantul României pe lângă Marele Cartier General francez și aliat, într-o notă oficială din 8 martie 1917 că: „Guvernul francez [...] e ferm hotărât să nu neglijeze nimic pentru a da vrednicei armate române mijloacele cu care să-și reia cel mai repede posibil ofensiva”⁹⁷.

Evenimentele revoluționare din Rusia, soldate cu înlăturarea țarismului (3/16 martie), vor complica situația militară și politică internațională. Guvernul român a recunoscut imediat guvernul provizoriu al Rusiei în speranța unei colaborări militare mai solide. „Ultimele evenimente din Rusia ne-au confirmat în credința noastră – declara primul ministru român corespondentului agenției de presă ruse Vestnik – căci am constatat, în atitudinea noului guvern rus, voința de a lupta cu ultima energie cu care este capabil un popor mare. Iată pentru ce am ținut să fiu cel dintâi dintre Aliați care să stabilească legături de prietenie cu noul regim rus”⁹⁸.

Declarația din 14/27 martie 1917, a cabinetului provizoriu condus de Gheorghe Evghenievici Lvov, prin care Aliații erau încredințați că noile autorități ruse vor respecta obligațiile față de partenerii lor, în principal prin continuarea războiului împotriva Puterilor Centrale, au produs unele speranțe⁹⁹. Cu ocazia celei de-a doua vizite a premierului român în Rusia, începută la 17/30 aprilie 1917¹⁰⁰, se sublinia: „Situația armatelor (române n. n.) este cu totul satisfăcătoare. Soldații noștri sunt animați de un excelent spirit de disciplină și așteaptă cu nerăbdare momentul de a intra în acțiune”¹⁰¹. În același context, ministrul de externe rus, prințul Pavel Miliukov, și-a exprimat convingerea că „ceasul dorit nu poate întârzia, căci nutrim deopotrivă cu dumneavoastră dorința de a înfăptui scoaterea de sub jugul cotropitorului vrăjmaș a provinciilor subjugate de el”¹⁰². Ion I. C. Brătianu a insistat pe lângă autoritățile ruse

⁹⁶ A.N.I.C., fond Microfilme Franța, rola 176, c. 300 - 311.

⁹⁷ Biblioteca Academiei Române, fond *Arhiva General Rudeanu*, Mss 1, vol. I, p. 262 (în continuare B.A.R.).

⁹⁸ „Mișcarea”, 25 martie 1917.

⁹⁹ D. Preda, *op. cit.*, p. 193.

¹⁰⁰ La convorbirile privind planul de cooperare interaliată pe frontul de Răsărit, au participat și generalul Constantin Prezan, șeful Marelui Cartier General român, generalii H. Berthelot și Șcerbacev, generalul Alekseev, șeful Statului Major rus (C. Kirilțescu, *op. cit.*, pp. 398 - 399; I. G. Duca, *op. cit.*, pp. 184 - 185).

¹⁰¹ Biblioteca Națională a României, fond Saint - Georges, pachet XX, dosar nr. 9. Ion I. C. Brătianu adăugase că „noi suferim încă de pe urm unei serioase crize a transporturilor, care complică aprovizionarea noastră cu alimente și muniții, dar eu am venit în Rusia pentru a studia cu marele nostru aliat mijloacele de a remedia această stare de lucruri și am găsit la noul guvern rus o voință atât de fermă de organizare – ar trebui mai degrabă să spunem de *reorganizare* – în toate domeniile, încât am convingerea absolută că vom obține de la el, în privința chestiunii vitale pentru viitorul României, un ajutor puternic și în *sfârșit eficace*” (*ibidem*).

¹⁰² *Ibidem*.

pentru constituirea unor detașamente de voluntari din rândul prizonierilor de origine română, aflați în diferite lagăre de pe teritoriul Rusiei¹⁰³.

La 3 iunie primul detașament de voluntari pleca din Kiev, fiind primit la Iași, pe 7- 8 iunie 1917, cu mare entuziasm de către autorități și public¹⁰⁴.

Reorganizarea forțelor Armatei 1, cu sprijinul Misiunii Militare franceze, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot și a celorlalte misiuni aliate¹⁰⁵, s-a terminat în luna iunie 1917, fiind introduse în sectorul Nămolosa, între armatele 4 și 6 ruse¹⁰⁶.

Aliații româno - ruși aveau pe Frontul din Moldova circa 50 divizii de infanterie și 10 divizii de cavalerie, dintre care 15 divizii de infanterie și 3 divizii de cavalerie erau române, față de 30 divizii de infanterie și 9 divizii de cavalerie germane și austro - ungare¹⁰⁷. Declanșarea ofensivei româno - ruse de la Mărăști¹⁰⁸, au determinat comandamentul inamic să renunțe la ofensiva de la Nămolosa și să pregătească în grabă ofensiva în direcția Focșani, Mărășești, Adjud, cât și de-a lungul văilor Oituz și Trotuș, culminând cu Bătălia de la Mărășești (24 iulie - 21 august 1917)¹⁰⁹.

Adresându-se ostașilor, înaintea mării bătălii de la Mărășești, generalul Eremia Grigorescu spunea, plin de patos patriotic: „*De când am fost numit comandantul vostru am avut siguranța că urmașii lui Ștefan cel Mare și nepoții lui Peneș Curcanul nu pot*

¹⁰³ În acel moment existau circa 120.000 de prizonieri de origine română în lagărele rusești. Dacă la începutul anului 1917, Statul Major Imperial acceptase recrutarea doar a 5000 de oameni, după revoluția din februarie 1917, numărul va spori la 30.000 de voluntari. Între 6 iunie și 14 noiembrie 1917, spre frontul din Moldova vor pleca 11 batalioane de voluntari (374 ofițeri, 8261 soldați). 1460 de soldați și 22 de ofițeri români au rămas să facă paza depozitelor armatei române. (A. M. Ap .N., fond M. C. G., dosar nr.233/1916 - 1918, f. 80).

¹⁰⁴ Pe 7 iunie 1917 batalioanele de voluntari transilvăneni și bucovineni au fost întâmpinați la sosirea trenului, la Iași, în acordurile muzicii militare de oficialități (ministrul Vintilă Brătianu, generalul Constantin Prezan, Șeful Marelui Stat Major, generali, ofițeri) și de un numeros public. Octavian Goga reprezenta partea transilvană. Pe 8 iunie au avut loc festivitățile în cadrul cărora voluntarii au depus jurământul față de rege și au participat la manifestația din Piața Unirii. Dintre cei care au luat cuvântul s-au numărat primul ministru Ion I. C. Brătianu, Octavian Goga, Ion Nistor, N. Iorga, Mitropolitul Pimen (Eufrosina Popescu, *Constituirea primului batalion al voluntarilor transilvăneni și bucovineni. Sosirea la Iași - iunie 1917*, în vol. *60 de ani de la făturirea statului național unitar*, București, 1978, p. 11 și urm.; „Acțiunea română”, 9 iunie 1917; „România”, 9 iunie 1917; I. G. Duca, *op. cit.*, p. 206; C. Kirîțescu, *op. cit.*, pp. 91 - 92).

¹⁰⁵ Se impun amintite vizitele unor înalte oficialități aliate, interesate în reorganizarea armatei române, în perioada mai - iunie 1917, la Iași: ministrul francez al Armamentului, Albert Thomas, ministrul belgian de Război, Vandervelde, generalul american, Hugh L. Scott („Mișcarea”, 19 mai 1917; „Opinia”, 19 mai 1917; „Aspecte ale luptei pentru unitate națională. Iași: 1600 - 1859 - 1918, Iași, 1983, pp. 252 - 254).

¹⁰⁶ Forțele româno - ruse din Moldova ocupau următorul dispozitiv înaintea declanșării marilor bătălii din vara anului 1917: Armata 9 rusă, Armata 2 română, Armata 4 rusă, Armata 1 română și Armata 6 rusă (Ion Cupșa, *op. cit.*, p. 204).

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 210.

¹⁰⁸ Armata a 2-a română, comandată de generalul Alexandru Averescu, sparge frontul german la Mărăști și eliberează în Vrancea un teritoriu de circa 500 km² (*ibidem*, p. 227; vezi Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război: 1916 - 1918*, vol. II, București, Editura Militară, 1992; Ion Agrigoroaiei, *Mărăști, Mărășești, Oituz - 100 de ani. Reflecții în presa vremii*, Iași, Editura Alfa, 2017, pp. 50 - 52).

¹⁰⁹ Deși dispunea de doar 5 divizii, față de 12 inamice, ajutate parțial de artileria rusă, trupele române, comandate de generalul Constantin Cristescu și apoi de generalul Eremia Grigorescu, opresc ofensiva germană (Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, pp. 52 - 62).

fi decât învingători”¹¹⁰. Ofensiva feldmareșalului August von Mackensen a fost oprită și apoi zdrobită de români, după o înaintare de circa opt kilometri și pierderea a circa 65.000 de oameni¹¹¹.

„A fost un război în care vitalitatea și vitejia poporului român au strălucit cu puterea elementară a unor însușiri care alcătuiesc pârgchia de viață, de rezistență și de biruință a neamului nostru [...]. Mărășeștii, prin proporțiile pe care le-a avut lupta și prin forțele ce s-au aruncat împotriva noastră, au intrat în rândul bătăliilor mari din istoria universală [...]. Mărășeștii vor fi ceea ce sunt astăzi în sufletul oricărui bun român: simbolul gloriei cu care armata a acoperit prestigiul României și a sfințit războiul unității naționale”¹¹².

Luptele pe frontul românesc au continuat la începutul lunii septembrie cu bătălia de la Cireșoaia, în cadrul căreia s-au epuizat ultimele eforturi ofensive ale germanilor, conducătorii militari ai acestora fiind nevoiți să recunoască că „armata română se consolidase cu concursul Franței într-un asemenea grad, că ni se păru cu neputință să obținem un succes strategic...”¹¹³. Sub conducerea unor generali remarcabili ca Alexandru Averescu¹¹⁴, Eremia Grigorescu¹¹⁵, Constantin Prezan¹¹⁶, armata română a demonstrat întreaga sa capacitate de luptă pentru apărarea neatârării țării¹¹⁷.

¹¹⁰ N. Ionescu, *Generalul Eremia Grigorescu*, București, 1967, pp. 40 - 50. În Ordinul de zi, dat cu ocazia numirii sale în funcția de comandant al Armatei I române la Mărășești, generalul Eremia Grigorescu sublinia trăsăturile excepționale ale ostașilor români, animați de spiritul jertfei și iubirii de țară: „Am deplina convingere că, de la general la soldat, toți ostașii Armatei I române vor ști să disprețuiască moartea, apărând cu piepturile lor pământul care ne-a mai rămas nepângărit de dușmani” (ibidem; Album, *Un erou al neamului – generalul Eremia Grigorescu*, București, 1919, p. 11; *De la Marele Război la Marea Unire*, album, Editura Istoria Artei, 2017).

¹¹¹ Ion Cupșa, *op. cit.*, p. 252.

¹¹² „Mișcarea”, 23 iulie 1918.

¹¹³ E. Ludendorff, *Souvenirs de guerre*, tome I - II, Paris, Payot, 1921, vol. II., p. 42.

¹¹⁴ Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice de război (1916 - 1918)*, Editura „Cultura Națională”, București; Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu, militarul, omul politic, legenda*, București, Editura Militară, 2016.

¹¹⁵ „Generalul Eremia Grigorescu era o figură mare și interesantă a războiului nostru. Era întruparea tipului clasic al soldatului de rasă, mândru ca un mușchetar, viteaz ca un cavalier medieval. Pe lângă acestea, o solidă educație militară și tehnică, un ochi sigur și o energie de fier. Optimismul său robust își găsea expresiunea în formule romantice, ce deveneau populare, impresionau corpul ofițeresc și masele soldățești și le ridica moralul. Deviza lui « **Pe aici nu se trece** » devenise celebră. Cu faima ei trecuse generalul de pe frontul Oituzului pe acela al Mărășeștilor. Domina cele mai grele situații printr-o netulburată încredere în sine și în puterea împrejurărilor” (C. Kirișescu, *op.cit.*, ediția 2, II, p. 543).

¹¹⁶ Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008; Alin Spânu, *Portretul generalului Constantin Prezan în jurnalul unui „Camarad de generație” – generalul Ion Rașcu*, în revista „Document”, anul XIV, nr.4 (54), 2011, p. 10; Dan Botez, *Constantin Prezan. Mareșalul datoriei*, Scrisul Românesc, Craiova, 2014.

¹¹⁷ Oltea Rășcanu Gramaticu, *Bărlădeni și gloria ...*, pp. 320 - 352; idem, *Bărlădeni în Războiul de Întregire a Neamului (1916 - 1918)*, în „Acta Musei Tutovenssis”, IX - X, 2014, pp. 271 - 280; idem, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXXVII, 2016, pp. 326 - 342; idem, *Istoria Bărlădelui*, vol. II, ed. a III-a revăzută și adăugită, Iași, Editura Pim, 2015, pp. 182 - 220.; idem, *Bărlădeni și tutoveni în Războiul de Întregire a Neamului (1916 - 1919)*, în *Război pentru Țară*, Oltea Rășcanu Gramaticu (coord.), pp. 151 - 186.

Presă ieșeană sublinia eroismul de care au dat dovadă ostașii români pentru apărarea gliei străbune și realizarea marelui vis național, Unirea cea Mare¹¹⁸.

Referindu-se la rolul jucat de armata română pe Frontul de Est, generalul Pétain va sublinia, mai târziu, că „fără România s-ar fi prăbușit lamentabil încă din iunie 1917. S-ar fi putut produce atunci un reflex al trupelor germane spre frontul francez [...]. Ce de calamități s-ar fi putut întâmpla într-un asemenea caz”¹¹⁹.

Victoriile românești din vara anului 1917 au barat ofensiva Puterilor Centrale spre Rusia. Așa cum aprecia Seton - Watson - români au împiedecat pe Mackensen să ocupe Odessa și pe Leopold de Bavaria, Moscova¹²⁰.

În 1917, anul unor bătălii sângeroase, nedecise, inutile, al unor momente critice pentru toți beligeranții, a „climatului de incertitudine”, a depresiunii morale, al celor două revoluții ruse, al creșterii impetuoase a valului revoluționar, a făcut ca ideea păcii să agite din ce în ce mai mult atât guvernarea, cât și opinia publică.

După lovitură de stat din 25 octombrie / 7 noiembrie 1917, guvernul sovietic a semnat armistițiul cu Puterile Centrale, la 22 noiembrie / 5 decembrie 1917, ceea ce va determina imposibilitatea armatei române de a acționa singură pe frontul răsăritean și începerea tratativilor de la Focșani în vederea armistițiului¹²¹. Armistițiul semnat la 26 noiembrie/9 decembrie 1917, între România și Puterile Centrale, permitea suspendarea ostilităților pe acest front, ele nu puteau fi reluate decât prin denunțarea acestuia cu 72 de ore înainte¹²². Noua situație a contribuit la schimbarea orientării politicii externe românești, cercurile conducătoare românești fiind nevoite să poarte tratative și să încheie pacea cu Puterile Centrale.

În perioada ianuarie-octombrie 1918, Puterile Centrale au avut o superioritate numerică notabilă și posibilități noi economice după semnarea Păcii de la Brest-Litovsk cu Rusia Sovietică (3 martie 1918) și ocuparea Ucrainei până la Odessa, urmată de Pacea de la Buftea – București cu România (27 aprilie/7 mai 1918). Condițiile erau deosebit de grele și vizau însuși integritatea teritorială a României. Germania se va opune trecerii Dobrogei, în întregime, la Bulgaria, care va primi Cadrilaterul și o fâșie din sudul județului Constanța; restul Dobrogei va trece în condominiu la cele patru state ale alianței, lăsându-se României o cale de acces la Constanța. Linia Carpaților

¹¹⁸ „Bătându-ne pentru dezrobirea moșiei strămoșești ne batem pentru triumful libertății și al dreptății în omenirea întreagă. Biruința este sigură. Nimic și nimeni nu o poate împiedeca. Aliații și noi vom învinge [...]. În locul României de ieri vom dobândi România de mâine, așa cum au mângâiat-o în visurile lor părinții noștri, așa cum o vom lăsa moștenire urmașilor noștri. Eroismul uimitor al ostașilor, admirat de toată lumea, a fost susținut de bărbăția noastră, a acelora de acasă. În mijlocul celor mai groaznice încercări, ați rămas statornici în credința și hotărârea voastră de a jertfi totul pentru cinste, pentru drept și biruință [...]. Prin suferințele noastre vom câștiga dreptul la viața românilor de pretutindeni, singura viață care are preț pentru noi toți. Sus inimile și strănși uniți împrejurul steagului acoperit de glorie prin vitejia ostașilor, să nu iasă din piepturile noastre decât un singur strigăt: Înainte pentru România Mare” („Mișcarea”, 15 august 1917).

¹¹⁹ Victor Pétain, *Drama României (1916 - 1918)*, Editura Militară, București, 2016, p. 14.

¹²⁰ R. W. Seton - Watson, *op. cit.*, p. 561.

¹²¹ Consiliul de Miniștri, prezidat de regele Ferdinand, la 4 decembrie 1917, cu participarea factorilor politici și militari, după aprinse discuții, a hotărât începerea tratativilor de armistițiu (C. Kirîțescu, *op. cit.*, p. 325; I. G. Duca, *op. cit.*, vol. III, p. 13 și urm.).

¹²² „Mișcarea”, 28 noiembrie 1917.

(5600 km²) revenea Austro - Ungariei. Se mai adăugau măsurile spoliatorii economice (petrol, cereale, animale etc.) și politice¹²³.

Unirea Basarabiei cu România, parte integrantă a unui proces istoric necesar, s-a desfășurat în câteva momente și etape care s-au succedat rapid în ultimele luni ale anului 1917 și primele luni ale anului 1918: de la autonomie (proclamarea Republicii Democrate Moldovenești, la 2/15 decembrie 1917 de către Sfatul Țării¹²⁴), la independență (24 ianuarie 1918), și de aici la hotărârea de Unire (27 martie/9 aprilie 1918).

Situația devenise deosebit de gravă la începutul anului 1918 din cauza intensei propagandei bolșevice, însoțită de acțiuni anarhiste, devastări și omoruri, atacuri împotriva autorităților noii republici. Consiliul de Miniștri întrunit la Iași, la 4/17 ianuarie 1918, a hotărât să acorde sprijin militar pentru restabilirea ordinii în Basarabia și la 10/23 ianuarie 1918, generalul Constantin Prezan, șeful Marelui Cartier General român, a ordonat ca două divizii de infanterie și două de cavalerie să treacă Prutul sub comanda generalului Ernest Broșteanu¹²⁵. Dacă la Chișinău¹²⁶ și în alte localități din nordul Basarabiei înaintarea trupelor române s-a făcut fără nici o dificultate, majoritatea populației fiind românească, în regiunea Bender, ținutul Bugeacului și sudul Basarabiei existau grupuri de ostași ruși, după destrămarea Armatei a 6-a, care s-au dat la jafuri și distrugerii. Divizia a 13-a Infanterie română a reușit după o săptămână să curețe regiunea și să restabilească ordinea de la Cahul la Bolgrad. Consiliul Directorilor și Sfatul Țării au trimis o telegramă de mulțumire pentru sprijinul acordat de România: „*Guvernul Republicii Moldovenești, luând act de simțăminte prietenești cu care România a venit în ajutorul său pentru restabilirea ordinii, trimite guvernului român mulțumirile sale frățești*”¹²⁷.

La 13/26 ianuarie 1918, a fost transmisă la radio hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului din Petrograd prin care se întrerupeau „toate relațiile diplomatice

¹²³ Ion Cupșa, *op. cit.*, p. 198; Gh. Cojocaru, *Sfatul Țării*, Chișinău, 1998., pp. 84 - 86.

¹²⁴ Sfatul Țării, întrunit la 21 noiembrie/4 decembrie 1917, era compus din 150 de deputați, din care: 105 români, 15 ucraineni, 14 evrei, 7 ruși, 2 germani, 2 bulgari, 2 găgăuzi, 1 polonez, 1 armean, 1 grec. Președintele ales era Ion Inculeț (Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, Chișinău, 1991, pp. 279 - 280; Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studii și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917 - 1918*, Chișinău, 1993, pp. 181 - 183; Gh. Cojocaru, *op. cit.*, p. 36 și urm.).

¹²⁵ Gh. I. Brătianu, *La Bassarabie. Droits nationaux et historiques*, Bucarest, 1943, p. 137; Petre Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru 1812 - 1918*, Chișinău, 1992, p. 338; *Cartea neamului. Marea Unire de la 1918. Documente istorice* (volum alcătuit de Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Constantin Botoran), București, 1993, pp. 78 - 79; Jipa Rotaru, *Armata română în sprijinul Unirii Basarabiei cu Patria-Mamă*, în Gh. Buzatu, Horia Dumitrescu, *Marea Unire a tuturor românilor din 1918*, Editura Pallas, Focșani, 2008, pp. 50 - 53.

¹²⁶ Pavel Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional (1806 - 1920)*, București, 1993, p. 151.

¹²⁷ *Guvernul Republicii Moldovenești către guvernul nostru*, în „Mișcarea”, 18 ianuarie 1918. Telegrama era semnată de Președintele Pantelimon Erhan și de Directorul general al Afacerilor Străine, Ion Pelivan.

cu România”, se reținea tezaurul¹²⁸ și generalul Șcerbacev era declarat „dușman al poporului”; hotărârea a fost primită de guvernul român la 15/28 ianuarie 1918¹²⁹.

Ruperea relațiilor cu Rusia și proclamarea independenței Basarabiei¹³⁰, a fost salutată cu interes de oficialitățile și opinia publică din România¹³¹.

Declarația din 27 martie/9 aprilie 1918 a Sfatului Țării întrunit în ședință solemnă, prevedea unirea teritoriilor dintre „Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria” cu România¹³².

„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum mai bine de o sută de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și al dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România”.

Unirea reprezenta „un triumf inevitabil al principiului naționalităților, a cărui forță morală și politică nu au putut-o înfrânge episoadele militare și propagandele dușmănoase din răsăritul cotropit sau amăgit și drept o manifestare biruitoare a puterii noastre de viață, obârșie a încrederii noastre în sine și în viitor [...]. De aceea în mijlocul grelelor noastre încercări, unirea Basarabiei cu patria mamă este o rază de lumină care mângâie sufletele noastre și trezește nemuritoare speranțe”¹³³. La 9/22

¹²⁸ Mihai Gr. Romașcanu, *Tezaurul român de la Moscova*, București, 1993; *Tezaurul României la Moscova*, documente selectate, adnotate și comentate de Viorica Moisuc, Ion Calafeteanu, Constantin Botoran, studiu introductiv de Viorica Moisuc, București, 1993; Ion Ciupercă, *România în fața recunoașterii unității naționale. Repere*, Iași, 1996, pp. 35 - 37.

¹²⁹ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917 - 1918. Documente*, antologie de Ion Calafeteanu și Viorica - Pompilia Moisuc, Chișinău, 1995, pp. 130 - 131.

¹³⁰ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România*..., pp. 149 - 150.

¹³¹ În telegrama trimisă în numele Parlamentului român se sublinia cu multă satisfacție: „În vremurile grele prin care trecem cu toții, este o mare mângâiere pentru poporul român că a putut să răspundă la chemarea Sfatului Țării și să pună oștirile sale în slujba tinerei Republici Moldovenești, pentru apărarea rânduiei înăuntru ei și a vieții sale de republică nouă și neatârnată. Nădăjduim ca aceste legături de frățescă prietenie între două țări de aceeași viață vor ajuta să întărească din ce mai mult legăturile sufletești, care n-au încetat niciodată” (Ion Agrigoroaiei, *Unirea Basarabiei cu România în presa vremii*, Iași, 1999, p. 53).

¹³² Declarația a fost adoptată cu 86 de voturi pentru, 3 contra și 36 de abțineri (vezi Mihai Bruhis, *Rusia, România și Basarabia. 1917, 1918, 1924, 1940*, Chișinău, 1992; Iurie Colesnic, *Sfatul Țării, Enciclopedie*, Chișinău, 1998; Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieții*, Chișinău, 1992; Ion Inculeț, *O revoluție trăită*, Chișinău, 1994; Al. Bobeică, *Sfatul Țării, stindard al renașterii naționale*, Chișinău, 1993; Ion Agrigoroaiei, *Basarabia de la unire la integrare*, Chișinău, 2007; idem, *Iașii și Unirea Basarabiei cu România, 27 martie/9 aprilie 1918*, Editura Junimea, Iași, 2018).

¹³³ Participant la eveniment, în fruntea unei delegații, primul ministru român, Alexandru Marghiloman avea să noteze cu satisfacție: „9 aprilie [...]. La ora 3 ½ ne ducem la Sfatul Țării [...]. Când intrăm, sala întreagă aclamă; câțiva îndărătnici stau nemîșcați pe locurile lor, dar fără să protesteze sau să manifeste. Pronunț un discurs vibrant, puternic aplaudat și dau citire condițiilor formulate; pentru a respecta suveranitatea lor declar că părăsesc palatul, dar îi rog să pășească la acte” (Al. Marghiloman, *Notițe politice*, vol. III, București, 1995, p. 125). După votarea Declarației de Unire, Al. Marghiloman a revenit în sală și a declarat că „în numele poporului român și al Regelui său, Majestatea Sa Ferdinand I, iau act de hotărârea Sfatului și pot proclama Basarabia unită, de data aceasta pentru totdeauna cu România una și indivizibilă” (*ibidem*).

aprilie 1918, printr-un Decret regal¹³⁴, se promulga unirea Basarabiei cu România, moment necesar în procesul de unificare a Actului democratic, istoric, obiectiv de la 27 martie 1918.

Pacea rușinoasă de la București (25 aprilie/7 mai 1918), semnată de România cu Puterile Centrale, nu a fost ratificată de regele Ferdinand I. Opinia publică românească, deși umilită de condițiile dezastruoase impuse de Germania și aliații săi, spera într-o modificare a frontului în favoarea puterilor antantiste. Miracolul s-a produs în vara anului 1918, după victoria zdrobitoare de la Marna a Antantei (25 iulie/7 august)¹³⁵. După înfrângerea suferită în bătălia de la Marna de armatele Puterilor Centrale, feldmareșalul August von Mackensen se arătase gata să discute cu România modificarea Tratatului de Pace de la București, privind restituirea Dobrogei și a teritoriului carpatic, autonomia românilor din Austro - Ungaria¹³⁶. Pe de altă parte, guvernul francez considera necesară reintrarea României în război, pentru a obține renunțarea la Tratatul de pace de la București¹³⁷. La 28 octombrie/10 noiembrie 1918, România a reintrat în război de partea Antantei¹³⁸. La sfârșitul lunii octombrie, Turcia și Austro - Ungaria, la începutul lunii noiembrie, au semnat armistițiul cu Antanta. Înfrângerea militară pe Frontul de Vest devenise inevitabilă. La 11 noiembrie 1918 s-a semnat la Compiègne armistițiul cu Germania. Războiul mondial se sfârșise după patru ani de lupte epuizante, pe toate fronturile, cu imense pagube materiale și umane¹³⁹. Bilanțul celor 52 de luni ale Primului Război Mondial sunt zguduitoare: 28 de state participante; mobilizarea a circa 75 de milioane de oameni; 10 milioane de morți, trei milioane soldați dispăruți; 13 milioane civili morți; 20 de milioane răniți; 9 milioane orfani de război; 5 milioane văduve de război; 331,6 miliarde de dolari - cheltuieli

¹³⁴ Decretul nr. 842 din 9/22 aprilie, publicat în „Monitorul Oficial” nr.8 din 10/23 aprilie 1918, era semnat de Regele Ferdinand I, de președintele Consiliului de Miniștri, Al. Marghiloman, de ministrul Justiției, D. Dobrescu (*Unirea Basarabiei și Bucovinei cu România...*, p. 218; Șt. Ciobanu, *Unirea Basarabiei ...*, pp. 276 - 277; *Decretul regal pentru promulgarea unirii Basarabiei cu România*, în „Limba română”, Chișinău, nr. 1 - 2, 1998, p. 8).

¹³⁵ Ieșirea Rusiei din război și eșecul războiului submarin a determinat pe germani să revină cu o nouă ofensivă pe frontul de vest, în primăvara anului 1918. Începea „Bătălia Kaizerului” care, potrivit planurilor germane, trebuia să fie ultima pe acel front unde germanii aveau superioritatea numerică, vârful de atac după bombardarea și cucerirea Parisului, fiind bătălia de la Marna (25 iulie / 7 august). Puterile Centrale concentrase 197 divizii de infanterie față de 167 divizii anglo - franceze. Ofensiva mareșalului Ferdinand Foch, comandantul suprem al armatelor franco-engleze, de la 18 iulie, marchează o cotitură în război, continuată cu noi atacuri după 8 august, care au provocat ruperea în trei rânduri a frontului german și retragerea trupelor germane pe „Linia Siegfried”. Ieșirea Bulgariei din război și semnarea armistițiului cu Puterile Centrale, la 29 septembrie 1918, a constituit o grea lovitură dată Germaniei pe frontul balcanic. La 19 octombrie, francezii au atins Dunărea, înaintând spre Belgrad (M. Popa, *op. cit.*, p. 466).

¹³⁶ În octombrie 1918, germanii erau gata să dea satisfacție cererilor formulate de guvernul român, să ratifice singuri acest tratat, chiar dacă se împotriva Austro - Ungaria (Eliza Campus, *La Roumanie rentre en guerre - novembre 1918*, în „Revue roumaine d’histoire”, tome X, nr. 6, 1971, pp. 1065 - 1067).

¹³⁷ *Ibidem*, p. 1063.

¹³⁸ *Proclamația către ostași* a fost dată de Regele Ferdinand, în aceeași zi (*Marea Unire de la 1 Decembrie 1918...*, pp. 31 - 32).

¹³⁹ Mircea N. Popa, *op. cit.*, p. 467 și urm.

militare directe ale beligeranților; 36,9 miliarde de dolari – pagube pricinuite de război; 225 miliarde de dolari – datoria statelor beligerante¹⁴⁰.

În acest context internațional, mișcarea de eliberare a românilor din teritoriile ocupate de Imperiul Austro - Ungar a intrat într-o nouă etapă care se va finaliza cu Marea Unire. În septembrie 1918, la Paris s-a constituit Consiliul Național al Unității Române, recunoscut de guvernul francez ca exponent al poporului român. *Declarația de la Oradea*, privind dreptul de autodeterminare a românilor, adoptată la 29 septembrie/12 octombrie de Comitetul Executiv al Partidului Național Român¹⁴¹, va fi prezentată de Al. Vaida Voevod, în Parlamentul de la Budapesta, în ședința din 5/18 octombrie 1918¹⁴². Evenimentul venea la două zile după lansarea manifestului *Către popoarele mele credincioase* de împăratul Carol prin care se proclama federalizarea Imperiului Austro - Ungar¹⁴³. Noua încercare a imperialilor a eșuat, cursul istoriei nu mai putea fi ocolit. Popoarele asuprite de dominația austro-ungară doreau să se constituie în state independente sau să-și întrească unitatea națională. În această direcție se integrează și *Declarația emigranților din Austro - Ungaria*, întruniți în Adunarea de la Iași, din 6/19 octombrie. Declarația, semnată de către Al. Lapedatu (președinte) și Oct. C. Tăslăuanu (secretar), a fost înmănată cercurilor politice de la Iași și reprezentanților puterilor aliate aflate aici¹⁴⁴.

La 18/31 octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central, for unic al românilor transilvăneni, cu sediul la Arad¹⁴⁵. Întrucât discuțiile purtate la Arad de către Consiliul Național Român Central cu o delegație maghiară, între 13 - 15 noiembrie, nu au avut rezultatul dorit, s-a hotărât convocarea Adunării Naționale de la Alba Iulia pentru ziua de 18 noiembrie / 1 decembrie 1918.

La 15/28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei, întrunit la Cernăuți, decide unirea Bucovinei cu România: „*Drept aceea noi, Congresul General al Bucovinei, întrupând suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu putere legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărâm: Unirea necondiționată și pe veci a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României*”¹⁴⁶.

¹⁴⁰ Vezi W. S. Churchill, *La crise mondiale*, vol. III, pp. 602 - 605; J. E. Valluy, *La première guerre mondiale*, tome II, 1916 - 1918, Paris, Larousse, 1968, p. 316; Mircea N. Popa, *op. cit.*, p. 467 și urm.

¹⁴¹ Au participat Vasile Goldiș, Ștefan Cicio - Pop, Ioan Suci, Aurel Vlad, Al. Vaida - Voevod, Aurel Lazăr, Teodor Mihali și alții (vezi Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 403).

¹⁴² *1918 la români...*, pp. 1164 - 1165; Liviu Maior, *Alexandru Vaida Voevod între Belvedere și Versailles*, București, 1993, pp. 78 - 79); Al. Vaida - Voevod, *Memorii*, vol. I (ediție Al. Șerban), Cluj - Napoca, 1999, p. 131; Ion Agrigoroaiei, *Opinie politică și stare de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri. Iași, 1916 - 1918*, Iași, 2004, pp. 212 - 241.

¹⁴³ Imperiul Austro - Ungar urma să se transforme într-o federație de state „*independente*”. Dar nici într-o astfel de formulă, nu se recunoșteau drepturile românilor.

¹⁴⁴ *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 (Acte și Documente)*, București, 1943, pp. 22 - 23.

¹⁴⁵ Consiliul Național Român Central era compus din șase reprezentanți ai Partidului Național Român și șase ai socialiștilor români, sub președinția lui Ștefan Cicio - Pop.

¹⁴⁶ Congresul reprezentanților populației bucovinene (74 delegați români, 7 germani, 13 ruteni, 6 polonezi) hotărăște unirea Bucovinei cu România (*1918 la români...*, p. 1240). Declarația de Unire era salutată cu entuziasm într-o ediție specială a ziarului „Glasul Bucovinei”: „Visul nostru de aur s-a împlinit. Părinții noștri, care au murit de dorul acestui vis, de azi înainte vor găsi odihna cuvenită în pământul liber și

Evenimentele vor culmina cu Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918¹⁴⁷, unde s-a hotărât actul istoric al unirii Transilvaniei, Banatului și Crișanei cu România.

Proiectul de Rezoluție, prezentat în numele Marelui Sfat al Națiunii Românilor de Vasile Goldiș, la art.1 prevedea: „*Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 Decembrie 1918, decretează unirea tuturor românilor și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre*”¹⁴⁸.

Prin Decretul nr. 3631 din 11/24 decembrie 1918, regele Ferdinand ratifica unirea Transilvaniei cu România¹⁴⁹, iar prin Decretul - lege din 18 decembrie 1918, Unirea Bucovinei cu România¹⁵⁰. La 29 decembrie 1919, Parlamentul României¹⁵¹ a ratificat aceste proiecte de legi care deveneau astfel legi¹⁵².

dezrobit” (1918 la români...., pp. 176 - 177; Ion Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, București, 1928, passim; idem, *Istoria Bucovinei*, București, 1991, pp. 379 - 380).

¹⁴⁷ Cei 1228 de delegați /deputați, dintre care 680 erau aleși, reprezentau toate ținuturile transilvane, bănățene, maramureșene, ungurene. La Alba Iulia, pe „Câmpul lui Horea”, s-au strâns peste 100.000 de români care așteptau în ordine hotărârile istorice ale Adunării Naționale (*Adunarea Națională de la Alba Iulia*, în „Evenimentul”, 21 noiembrie 1918; „Neamul Românesc”, 25 noiembrie 1918; *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918...*, pp. 31 - 32; *Desăvârșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, 1968, p. 368; Șt. Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 403 și urm.; idem, *Făurirea statului național unitar*, vol. II, București, 1983, pp. 178 - 184; Gheorghe Șora, *Vasile Goldiș - militant pentru desăvârșirea idealului național. 1 Decembrie 1918*, Timișoara, 1980, pp. 210, 211; Liviu Maior, *Alexandru Vaida Voevod între Belvedere și Versailles*, București, 1993, pp. 78 - 79; Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. I, Iași, 1995, p. 275).

¹⁴⁸ În fața Adunării Naționale au luat cuvântul Miron Cristea, Iuliu Hosu, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Silviu Dragomir (1918 la români...., pp. 1246 - 1247; *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918...*, p. 106; Anton Moraru, Ion Negrei, *Anul 1918. Ora astrală a neamului românesc*, Chișinău, 1998, p. 126 și urm.). Referindu-se la entuziasmul ce domnea pe „Câmpul lui Horea” de la Alba Iulia, Lucian Blaga sublinia: „*La Alba Iulia nu mi-am putut face loc în sala adunării [...]. Aveam în schimb avantajul de a putea colinda din loc în loc, toată ziua, pe câmpul unde se aduna poporul. Era o roire de necrezut. Pe câmp se înălțau ici-colo tribunele de unde oratorii vorbeau nației. Pe vremea aceea nu erau microfoane, încât oratorii, cu glas prea mic pentru atâta lume, treceau, pentru multiplicarea ecoului, de la o tribună la alta. În ziua aceea am cunoscut ce înseamnă entuziasmul național, sincer, spontan, irezistibil, organic, masiv. Era ceva ce te făcea să uiți totul, chiar și stângăcia și totala lipsă de rutină a oratorilor de la tribună*” (Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, ediție George Ivașcu, București, 1965, p. 232).

¹⁴⁹ „Ținuturile cuprinse în hotărârea Adunării Naționale de la Alba Iulia de la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 sunt și rămân de-a pururea unite cu Regatul României” („Monitorul Oficial”, nr. 212, 13 decembrie 1918).

¹⁵⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 217, 19 decembrie 1918.

¹⁵¹ Dezbaterile Adunării Deputaților (în continuare D. A. D.), ședința din 29 decembrie 1919, în „Monitorul Oficial”, nr. 27, 20 ianuarie, 1920, p. 300 și urm.

¹⁵² Cele trei legi au fost publicate în „Monitorul Oficial”, nr. 206 din 1 ianuarie 1920; vezi și *Colecțiuni de legi, decrete - legi, regulamente, deciziuni ministeriale (14 aprilie 1919 - 31 martie 1920)*, vol. III, București, 1920, pp. 584 - 587.

Hotărârile de Unire – acte cu caracter plebiscitar, emanare de la națiunea română prin reprezentanții săi aleși „nu au fost decizii de cabinet și nici hotărâri impuse din afară”¹⁵³.

Concomitent cu acțiunile de la Alba Iulia, s-a constatat că linia de demarcație româno-ungară, fixată de marile puteri prin Convenția de la Belgrad, din 13 noiembrie 1918, nu a fost respectată, ceea ce a creat o situație tensionată în Transilvania¹⁵⁴. Singura soluție era înaintarea armatei române până la aliniamentul fixat: Valea Mureșului de la punctul de vărsare a acestuia în Tisa până la Deva, linia continuând până la Cluj. Trupele române au intrat în Sighișoara (2/15 decembrie 1918), Alba Iulia, Aiud, Teiuș (6/19 decembrie), Turda și Apahida (9/22 decembrie), Cluj (11/24 decembrie). După instaurarea regimului sovietelor la Budapesta, în frunte cu Bella Kun (21 martie 1919), armata română a primit acceptul de a înainta pentru ocuparea localităților Arad, Oradea, Carei. De la starea de război existentă între România și Ungaria s-a trecut la războiul româno - ungar. Se înfruntau 6 divizii de infanterie și 3 brigăzi de cavalerie, în total 64.000 de soldați români și 7 divizii de infanterie și o brigadă marină, reunind 60.000 de militari unguri¹⁵⁵.

La 15 aprilie 1919 forțele ungare au atacat, dar în urma unei încheștări puternice, trupele române au stăvilit ofensiva inamică și au trecut la contraofensivă, reușind în două săptămâni să atingă cursul Tisei, după care s-a oprit. Situația politico-militară în zonă a continuat să fie încordată, guvernul bolșevic Bella Kun declanșând mai întâi ofensiva împotriva Cehoslovaciei (16 mai - 2 iunie 1919), și apoi au trecut la forțarea Tisei (20 iulie 1919). În aceste condiții dificile, guvernul român primea o telegramă prin care se anunța că statele vecine Ungariei vor trebui să-și rezolve singure problemele „fără a lua însă atitudini ostile Antantei, care va fi mulțumită adesea să constate situații de fapt și să ia act de ele”¹⁵⁶.

Armata română a reușit să treacă la contraofensivă între 20 iulie și 3 august 1919, forțând trecerea Tisei și înaintând spre Budapesta, unde au intrat pe 3 august 1919. De la jumătatea lunii noiembrie 1919 și până la sfârșitul lunii martie 1920, marile unități militare române au revenit pe teritoriul românesc, la est de granița româno - ungară stabilită de Puterile Aliate la Paris și consfințită ulterior la 4 iunie 1920 prin Tratatul de la Trianon.

România întregită, având o suprafață de 295.049 km² și o populație de 15.500.000 locuitori, a fost recunoscută pe plan internațional prin tratatele de pace încheiate la Paris în anii 1919 - 1920.

Conferința de Pace de la Paris (18 ianuarie 1919 - 21 iunie 1920), deși era reprezentată de delegațiile a 27 de state (10.000 de delegați, experți, etc.), hotărârile

¹⁵³ Viorica Moisuc, *România și Conferința de Pace de la Paris (1918 - 1920). Triumful principiului naționalității*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, pp. 256 - 258.

¹⁵⁴ Gh. I. Brătianu, *Originile și formarea unității românești*, ediție, studiu introductiv și note de Ion Toderașcu, Iași, 1998, p. 271 și urm.

¹⁵⁵ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 433; Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918 - 1919*, București, 1994, pp. 132 - 134.

¹⁵⁶ A. M. A. E., fond 7/1914, partea a II-a, vol. 58, f. 127.

esențiale au fost adoptate în Consiliul celor patru (Wilson, Clémenceau, Lloyd George, Orlando) și Consiliul celor cinci (se adăugau reprezentanții Japoniei). În aceste condiții s-au semnat tratatele de pace de la Versailles cu Germania (28 iulie 1919¹⁵⁷); Saint Germaine cu Austria (10 septembrie 1919)¹⁵⁸, Neuilly cu Bulgaria (27 noiembrie 1919), Trianon cu Ungaria (4 iunie 1920), Sèvres cu Turcia (10 august 1920)¹⁵⁹.

Participarea României la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920) a constituit încă o etapă din acțiunea de recunoașterea internațională, ca stat independent și suveran, în noile granițe înfăptuite în cursul anului 1918¹⁶⁰. România era conștientă că își îndeplinesc obligațiile asumate în anii războiului și că făcuse enorme sacrificii umane și materiale. România a pierdut circa 10% din populație, care număra 7,5 milioane locuitori; datoria publică ridicându-se la 72.643.191.077 lei aur. Efectivul mobilizat s-a ridicat la 833.601 oameni (din care 19.843 ofițeri și elevi, 813.357 trupă), adică 366 batalioane, 104 escadroane și 379 baterii de artilerie, ceea ce reprezenta cu 221.899 oameni mai mult decât prevedea planul de campanie. Participarea armatei române (1916-1919) a costat statul 23.727.133.229 lei și 2.115.387, 70 coroane¹⁶¹.

La Paris, delegația română nu a avut o poziție confortabilă, trebuind să suporte nedreptăți și jigniri, Conferința fiind cu adevărat „calvarul păcii”. Marile Puteri nu au consultat statele mici, precum România¹⁶², Iugoslavia, Cehoslovacia și Polonia la întocmirea tratatului cu Austria. Numai îndemnarea extraordinară a diplomaților români, îndeosebi a lui Ion I. C. Brătianu, a adus în cele din urmă, satisfacerea celor mai multe dintre doleanțele naționale¹⁶³. În *Memoriul* prezentat de șeful delegației române, în cadrul ședinței din 2 februarie 1919 a Conferinței de Pace, se aprecia că guvernul român, în fixarea revendicărilor sale teritoriale, sacrifică „chiar aspirațiuni profunde și legitime” pentru a se ajunge la „stabilirea unei păci durabile în lume”¹⁶⁴.

¹⁵⁷ *Tratatul de pace între puterile aliate și asociate și Germania. Protocol. Semnate la Versailles la 28 iunie 1919*, București, 1919.

¹⁵⁸ Em. Bold, *De la Versailles la Lausanne. 1919 - 1932. Activitatea diplomației românești în problema reparațiilor de război*, Editura Junimea, Iași, 1975, p. 8.

¹⁵⁹ A. M. A. E., fond 71, Conferința Păcii 1919, dosar 58, f. 264; dosar 222, ff. 152 - 153; dosar 224, f. 216 - 217; A. M. R., fond 3831, dosar f. n., 1919, f. 16.

¹⁶⁰ Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României. Împrumuturile contractate. 1823 - 1933*, București, 1933, p. 477; Viorica Moisuc, *op. cit.*, p. 123; A. M. R., fond 5416, dosar 2, 1920 - 1921, poziția 3550, f. 1.

¹⁶¹ Em. Bold, *Aspecte privind poziția marilor puteri față de România la Conferința Păcii (1919 - 1920)*, în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași* (serie nouă), Istorie, Tomul XVI, Anul 1970, fasc. 2, p. 221 și urm.

¹⁶² România cu statutul de „stat cu interese limitate”, avea doar doi reprezentanți în ședințele plene, reprezentanții în șapte comisii și subcomisii din cele 17 comitete și comisii ale Conferinței (Vezi C. Botoranu, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisuc, *România și Conferința de Pace de la Paris (1919 - 1920)*..., p. 317; Liviu Maior, *Alexandru Vaida Voevod între Belvedere și Versailles*, ..., p. 79 și urm.; Cătălin Turliuc, *România la Conferința de Pace de la Paris (1919 - 1920). Rolul și contribuția lui Alexandru Vaida Voevod*, în *Oltea Râșcanu Gramaticu*, (coord.), *Eroism și jertfă pentru țară*, pp. 169 - 188).

¹⁶³ Gh. I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu*, București, 1939, p. 48; V. Fl. Dobrinescu, *România și sistemul tratatelor de pace de la Paris (1919 - 1923)*, Institutul European, Iași, 1993, p. 114.

¹⁶⁴ Gh. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 48.

La Conferința de la Paris, marile puteri învingătoare au condiționat recunoașterea Hotărârilor de Unire, din cursul anului 1918, de satisfacerea unor probleme economice, îndeosebi a petrolului și recunoașterea clauzei minorităților în Tratatul cu Austria. Delegația română s-a opus energic introducerii în tratat a prevederilor referitoare la minorități¹⁶⁵, care încălcau suveranitatea de stat, ceea ce va determina pe Ion I. C. Brătianu, prim - ministrul României și șeful delegației, să refuze semnarea tratatului cu Austria și să părăsească lucrările Conferinței. Noul guvern, în frunte cu Alexandru Vaida Voevod, sub presiunile constante ale Marilor Puteri, va semna la 10 decembrie 1919 Tratatul cu Austria și Bulgaria. La 4 iunie 1920 se semna și Tratatul de la Trianon cu Ungaria. Ultimul episod s-a consumat la 28 octombrie 1920, la Paris, când reprezentanții Angliei, Franței, Italiei și Japoniei, pe de o parte și a României pe de altă parte, au semnat tratatul prin care se recunoștea legitimitatea Actului din 27 martie/9 aprilie 1918, privind Unirea Basarabiei cu România¹⁶⁶.

Tratatele de pace de la Paris consemnau desăvârșirea unității naționale a României, precum articolul 292 din Tratatul de la Versailles, articolele 59, 61, 89 din Tratatul de la Saint Germaine, articolele 27, 45, 47, 74 din Tratatul de la Trianon, articolele 29, 59 din Tratatul de la Neuilly-sur-Seine și Protocolul de la Paris, din 28 octombrie 1920, încheiat între Marile Puteri Aliate și România. Frontierele țării au fost fixate după criteriile etnografic și istoric, aceste principii imprimând caracterul de intangibilitate frontierelor statului român.

Pe baza Decretului nr. 897 din 1 aprilie 1921 s-a trecut la demobilizarea generală a armatei române. La 15 decembrie 1921, în conformitate cu Ordinul Marelui Stat Major, Secția I-a, nr.10.500 din 12 decembrie 1921 s-a realizat dislocarea marilor unități și a tuturor marilor unități și a tuturor unităților de infanterie din componerea celor 7 corpuri de armată și a Comandamentului Militar al Basarabiei¹⁶⁷.

Unirea din 1918 și recunoașterea prin tratatele de pace de la Paris (1919 - 1920) a constituit un moment deosebit de important în consolidarea independenței României Întregite și în afirmarea sa constantă în perioada interbelică în cadrul relațiilor internaționale.

Tratatele de pace „trebuiau să gestioneze moștenirea războiului, într-un moment când Europa era dominată de sărăcie, confuzie, dezordine. Deviza lui Wilson („peace without victory”) era inaplicabilă într-o lume ce se destructura iute, făcând loc haosului și dictaturii. Speranțe himerice se alimentau din acea stare de lucruri, împreună cu soluțiile cele mai radicale”¹⁶⁸. Anglo - saxonii considerau că tratatul de la

¹⁶⁵ Em. Bold, *De la Versailles la Lausanne (1919 - 1932)*..., p. 8.

¹⁶⁶ Gh. Buzatu, V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, coord., *România și Conferința de Pace de la Paris (1919 - 1920)*, Focșani, Editura Vrantop, 1999, p. 76 și urm.; I. Bitoleanu, *Actul ratificării Tratatelor de Pace în Corpurile Legiuitoare ale României - 1920*, în „Revista de istorie”, I, 1986, pp. 44 - 62.

¹⁶⁷ „Monitorul oastei”, nr. 102, din 4 mai 1932, pp. 2982 - 2988. Cele 7 corpuri de armată aveau în componere câte 3 divizii de infanterie (în total 21), având 3 regimente de infanterie sau vânători, un regiment de artilerie, un regiment de obuziere și subunități de alte arme (*Veteranii pe drumul onoarei și jertfei, 1941 - 1945. Spre cetățile de pe Nistru*, București, Editura Vasile Cârlova, 1996, p. 12).

¹⁶⁸ Al. Zub, *Sistemul de la Versailles. Considerații istoriografice*, în Oltea Rășcanu Gramaticu, coord., *op. cit.*, pp. 141 - 154.

Versailles era prea dur, pe când francezii îl socoteau prea blând, iar învinșii inacceptabil¹⁶⁹. Austria nu putea supraviețui prin resurse proprii, Germania era plină de contradicții, umilită, Ungaria se refugiase în mitologia națională și în visuri nostalgice. Pe ansamblu, sistemul „Versailles” a stârnit critici chiar din timpul redactării tratatelor de pace, nemulțumirea S.U.A., Italiei și altor state, ostilitatea țărilor învinse, recurgerea la compromis în numeroase probleme controversate. România, alături de Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia erau singurele beneficiare ale dezintegrării imperiilor.

În același timp nu poate fi ignorată importanța Conferinței Păcii de la Paris (1919 - 1920), ca moment de cotitură în relațiile internaționale și în încercarea de a impune o nouă ordine mondială. Principalele elemente ale acesteia s-au concretizat în triumful principiului naționalităților prin consacrarea statului națiune drept unitate de bază a sistemului internațional și constituirea Societății Națiunilor. Fără a absolutiza și idealiza rolul tratatelor încheiate la Paris, la sfârșitul Primului Război Mondial, putem afirma că ele au creat posibilitatea afirmării naționale în zona central și est europeană și că în acest fel au contribuit la progresul general în această parte a Europei¹⁷⁰.

Sistemul de la Versailles nu a fost doar un „armistițiu” prelungit între cele două războaie mondiale, cum a fost etichetat adesea în istoriografia mondială, el trebuie reconsiderat și din perspectiva introducerii unor principii general valabile și astăzi în relațiile internaționale.

¹⁶⁹ Vezi H. A. L. Fisher, *A history of Europe*, II, Cambridge, 1976, p. 1267.

¹⁷⁰ Vezi Cătălin Turliuc, *op. cit.*, pp. 186 - 188.